

**ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА
ФАКУЛЬТЕТ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ
Кафедра публічного управління та адміністрування**

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему:

**Публічне управління ресурсним потенціалом в
аграрному секторі**

Виконала:

студентка магістратури за спеціальністю
281 Публічне управління та
адміністрування заочної форми
навчання

Огойко Людмила Петрівна

Науковий керівник:

д.держ.упр., доцент

Маланчій Микола Олександрович

Рецензент:

Хмельницький – 2022 рік

АНОТАЦІЯ

Огойко Л.П. – Публічне управління ресурсним потенціалом в аграрному секторі.

Магістерська робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 281 Публічне управління та адміністрування.

Основна увага в магістерській роботі присвячена обґрунтуванню теоретичних засад та розробці практичних рекомендацій щодо удосконалення публічного управління ресурсним потенціалом в аграрному секторі.

Магістерське дослідження містить визначення сутності та основних принципів формування ресурсного потенціалу в аграрному секторі. Також у його рамках передбачено вивчення прогресивного зарубіжного досвіду публічного управління ресурсним потенціалом в аграрному секторі.

Також у роботі систематизовані чинники формування та відтворення природного потенціалу аграрного сектору. Здійснено оцінку результативності публічного управління ресурсним потенціалом в аграрному секторі.

У третьому розділі магістерської роботи автором обґрунтовано зміст механізму публічного управління ресурсним потенціалом аграрного сектору в умовах забезпечення економічної безпеки. Поряд з цим, виокремлені пріоритети державного регулювання відтворенням ресурсного потенціалу аграрного сектору.

Ключові терміни: публічне управління, потенціал, ресурсний потенціал, аграрний сектор.

SUMMARY

Ohoyko L.P. – Public management of resource potential in the agricultural sector.

Master's thesis for obtaining a master's degree in the specialty 281 Public management and administration.

The main focus of the master's work is devoted to the substantiation of theoretical foundations and the development of practical recommendations for improving the public management of resource potential in the agricultural sector.

The master's study contains the definition of the essence and basic principles of the formation of resource potential in the agricultural sector. It also provides for the study of progressive foreign experience of public management of resource potential in the agricultural sector.

The work also systematizes the factors of formation and reproduction of the natural potential of the agricultural sector. An assessment of the effectiveness of public management of resource potential in the agricultural sector was carried out.

In the third chapter of the master's work, the author substantiates the content of the mechanism of public management of the resource potential of the agrarian sector in the conditions of ensuring economic security. Along with this, the priorities of state regulation of reproduction of the resource potential of the agricultural sector are highlighted.

Key terms: public administration, potential, resource potential, agricultural sector.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РЕСУРСНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ	7
1.1. Сутність та основні принципи формування ресурсного потенціалу в аграрному секторі.....	7
1.2. Зарубіжний досвід публічного управління ресурсним потенціалом в аграрному секторі	12
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РЕСУРСНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ	24
2.1. Чинники формування та відтворення природного потенціалу аграрного сектору.....	24
2.2. Оцінка результативності публічного управління ресурсним потенціалом в аграрному секторі	28
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РЕСУРСНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ	40
3.1. Механізм публічного управління ресурсним потенціалом аграрного сектору в умовах забезпечення економічної безпеки	40
3.2. Пріоритети державного регулювання відтворенням ресурсного потенціалу аграрного сектору.....	52
ВИСНОВКИ.....	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	64

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Ринкові трансформації та подальший конкурентний розвиток аграрного сектору економіки України потребують чіткого визначення особливої ролі держави в постійному удосконаленні та загалом утвердженні сприятливого середовища, яке повинно поєднувати в собі взаємодоповнюючі складові для вирішення, насамперед, економічних, соціальних і екологічних проблем, гарантування продовольчої безпеки держави та розвиток експортного потенціалу України. Вирішення цього завдання переважно знаходиться в площині розбудови досконалої системи публічного управління ресурсним потенціалом аграрної сфери, визначення її суб'єктів і об'єктів, завдань, функцій та повноважень відповідних державних і недержавних інститутів, порядку застосування ефективних ринкових механізмів державного регулювання відповідних процесів тощо. Розбудова системи публічного управління цією важливою і складною сферою України повинна бути еволюційною за своєю природою, послідовно удосконалюватися, не порушуючи ринкові засади відповідно до ситуаційних змін, з урахуванням рівня соціально-економічного розвитку, суспільних тенденцій, шляхів і етапів досягнення поставлених цілей тощо.

Значним внеском у дослідження розвитку системи публічного управління аграрним сектором економіки та сільських територій України є праці таких відомих вітчизняних учених, як В. Г. Андрійчук, О. М. Бородіна, П. І. Гайдуцький, М. В. Гладій, С. М. Кваша, І. Г. Кириленко, М. Ф. Кропивко, Ю. М. Лопатинський, Ю. О. Лупенко, М. Й. Малік], В. Я. Месель-Веселяк, Л. В. Молдаван, П. Т. Саблук, В. В. Юрчишин та ін. Проте питання удосконалення публічного управління ресурсним потенціалом в аграрному секторі в Україні завжди залишається актуальним та таким, що потребує поглибленого вивчення (особливо сьогодні, в умовах війни).

Мета та завдання дослідження. Метою магістерської роботи є систематизація теоретичних аспектів та обґрунтування практичних пропозицій щодо удосконалення публічного управління ресурсним

потенціалом в аграрному секторі. У відповідності до цієї мети були поставлені та послідовно вирішувались такі *основні завдання*:

Описати сутність та основні принципи формування ресурсного потенціалу в аграрному секторі.

Вивчити зарубіжний досвід публічного управління ресурсним потенціалом в аграрному секторі.

Систематизувати чинники формування та відтворення природного потенціалу аграрного сектору.

Здійснити оцінку результативності публічного управління ресурсним потенціалом в аграрному секторі.

Описати механізм публічного управління ресурсним потенціалом аграрного сектору в умовах забезпечення економічної безпеки

Запропонувати пріоритети державного регулювання відтворенням ресурсного потенціалу аграрного сектору.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, пов'язані із публічним управлінням ресурсним потенціалом в аграрному секторі. *Предмет* - теоретичні та прикладні аспекти публічного управління ресурсним потенціалом в аграрному секторі.

Методика магістерського дослідження. Для вирішення поставлених у магістерській роботі завдань використовувався цілий рід методів дослідження. Зокрема, серед них - метод систематизації та узагальнення (для визначення понятійного апарату за темою дослідження), статистичний (для систематизації показників та виявлення тенденцій забезпечення розвитку аграрного сектору), структурно-логічний метод (для визначення пропозицій щодо удосконалення публічного управління ресурсним потенціалом в аграрному секторі) та інші.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості використання теоретичних і практичних узагальнень та висновків магістерської роботи для удосконалення публічного управління ресурсним потенціалом в аграрному секторі.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РЕСУРСНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ

1.1 Сутність та основні принципи публічного управління ресурсним потенціалом в аграрному секторі

Механізми управління ресурсним потенціалом визначають здатність суб'єкта господарювання отримати параметри економічної стійкості, здатність до розширення відтворення, отримання прибутку, досягнення конкурентоспроможності тощо. У сучасних умовах відбувається певна зміна розуміння пріоритету елементів структуру факторів виробництва, що є наслідком зміни макросередовища ведення бізнесу, зокрема філософії менеджменту. Інноваційна спрямованість розвитку бізнесу в поєднанні з актуалізацією соціальних та екологічних аспектів вимагає зміни стратегічного підходу до використання наявних ресурсів. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання створення та використання ресурсного потенціалу стали предметом дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених, таких як: Томпсон А.А., Стрікленд-III А.Й., Маршук Л.М., Лейбович А.В., Бурднікова Л.Ф., Материнська О.А., Ярова А.О., Стексова С. Ю.Ю., Краснокутська Н.С., Гладій М.В., Славов В.П., Окорокова Л.Г., Смолич Д.В., Тимощук І.Н. та ін. Проте в роботах не повною мірою враховано сучасні зміни в теорії економічного розвитку, що є наслідком виробництва із сегменту виробничих відносин у широкому розумінні глобальних викликів. Необхідно уточнити структуру ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств з метою трансформації зовнішнього середовища для реалізації бізнес-процесів.

Тому в науковій літературі можна знайти такі можливості визначення ресурсного потенціалу:

- сукупність матеріальних, нематеріальних, кадрових і фінансових ресурсів, включаючи здатність працівників компанії ефективно використовувати ці ресурси для виконання місії та досягнення поточних і стратегічних цілей компанії [24, С. 57].

- не тільки сукупність ресурсів, якими володіє підприємство чи весь регіон, а й здатність працівників і менеджерів використовувати ресурси для виробництва товарів (послуг) і отримання максимального прибутку. Він характеризує не весь запас даного ресурсу, а ту його частину, яка охоплюється виробництвом з урахуванням економічної доцільності та досягнень науково-технічного прогресу, і включає не тільки створену ресурсну систему, а й нові альтернативні ресурси та їхні джерела [19, С. 61].

сукупність матеріальних, нематеріальних, кадрових і фінансових ресурсів, включаючи здатність працівників компанії ефективно використовувати ці ресурси для досягнення поточних стратегічних цілей і виконання місії компанії [26].

- сукупність накопичених ресурсів суб'єкта господарювання, що характеризує систему його можливостей здійснювати заплановану діяльність з урахуванням впливу постійно мінливих факторів внутрішнього та зовнішнього середовища [55].

- сукупність можливостей, що виникають у результаті факторів (ресурсів), які реалізуються в процесі виробництва матеріальних благ, а також невикористаних можливостей ефективного використання виробничих, природних і науково-технічних ресурсів, необхідних для забезпечення економічного зростання підприємництва та ін. повне задоволення суспільних потреб [18].

- сукупна інтегральна продуктивність промислових і природних засобів виробництва і трудових ресурсів, що відображається в показниках виробництва валової і товарної продукції на одиницю землі [9].

- комплексна категорія, яка є основою відтворення матеріалу в гармонійному поєднанні з продуктивними силами і виробничими відносинами, що врівноважує кількісні та якісні співвідношення ресурсів [53].

- складна система, що складається з досвіду та знань підприємства, інтелектуального капіталу, конкурентоспроможності, унікальних навичок

співробітників, стратегічних активів і ринкових досягнень, необхідних для ефективної конкуренції на ринку [55].

- сукупність ресурсів, якими володіє підприємство, які дозволяють отримати максимальний економічний ефект у певний момент [55].

Різноманітність підходів до розуміння змісту ресурсного потенціалу зумовлена його багатоаспектністю, зокрема у наведених визначеннях по-різному формулюється функція реалізації ресурсного потенціалу, наприклад: виконання місії, досягнення поточного та стратегічні цілі підприємства (Маршук Л.М., Материнська О.А., А.О. Ярова); отримання максимального прибутку (Лейбович А.В.); ефективне функціонування, безперервна робота (Л.Ф. Берднікова); здійснення цілеспрямованих дій (Стексова С.Ю.); забезпечення економічного зростання підприємства та більш повного задоволення суспільних потреб (Краснокутська Н.С.), збалансування кількісного та якісного співвідношення ресурсів (Славов В.П.); ефективна конкуренція на ринку (Thompson A.A., Strickland-III A.J.); досягнення максимального економічного ефекту (Л.Г.Окорокова) [55].

Представлений спектр функціональної спрямованості ресурсного потенціалу, на наш погляд, у більшості випадків є вузьким і не відповідає сучасним поглядам на реалізацію бізнес-процесів, а його розуміння необхідно розширити за рахунок концепцій сучасних теорій сталого розвитку. та інклюзивний розвиток. Такий підхід відображено в наступному визначенні категорії «ресурсний потенціал»: сукупність ресурсів, які можуть бути включені у виробничі процеси в рамках існуючих технологій і соціально-економічних зв'язків для досягнення тактичної мети отримання максимального прибутку від підприємства як частина стратегії підтримки екологічної рівноваги навколишнього середовища та розвитку механізмів гармонізації соціальних відносин [55].

Структурний аналіз ресурсного потенціалу як системи взаємопов'язаних видів ресурсів стикається з проблемою їх неоднозначного трактування. У найзагальнішому вигляді можна застосувати теорію факторів виробництва,

згідно з якою виділяють такі фактори, як земля, капітал і праця, з подальшим уточненням конкретних визначень та особливостей використання в аграрному секторі з урахуванням специфіки розвитку трудових відносин у соціально-економічній системі на сучасному етапі розвитку. Для фермерів земля є найважливішим чинником, який є природною умовою сільськогосподарського виробництва і бере безпосередню участь у створенні продукту.

На думку О. Юзефовича, потенціал сільськогосподарських ресурсів суб'єктів господарювання, регіонів і країн залежить від кількості, якості та збалансованості природних, біологічних, матеріальних і трудових ресурсів, у процесі їх взаємодії, їх інтегральної здатності виробляти відповідні обсяги. і види продукції” [62, С. 68]. Отже, поняття «ресурсний потенціал» відноситься до всіх видів економічної діяльності, а слово «аграрний» означає належність до галузі сільськогосподарського виробництва і, в свою чергу, характеризує здатність виробляти продукцію.

Аграрна політика держави передбачає вдосконалення міжгалузевих економічних зв'язків та формування ресурсного потенціалу в національному агропромисловому комплексі з урахуванням його структури. Відтворення ресурсного потенціалу стосується кожної зі сфер агропромислового виробництва (за трифакторною моделлю АПК), оскільки між ними існує взаємозалежність і взаємозалежність. До цієї сфери відноситься несільськогосподарська економічна діяльність, яка забезпечує сільське господарство засобами виробництва. Значний вплив на розвиток потенціалу власних ресурсів мають кошти з державного бюджету, від яких залежить розвиток цієї сфери та ефективне функціонування агропромислового виробництва в цілому. Аграрне виробництво є другою сферою агропромислового комплексу, в якій потенціал повітряних ресурсів створюється як за рахунок власних коштів сільськогосподарських підприємств, приватних господарських структур, так і за рахунок позикових (переважно фінансово-кредитної підтримки, прямих інвестицій). Третя сфера агропромислового комплексу включає діяльність із збору, зберігання,

транспортування та переробки продукції сільського господарства і тваринництва, харчових продуктів. Ступінь відтворення потенціалу сільськогосподарських ресурсів має певний вплив на розвиток третьої сфери, оскільки функціонування цієї сфери знаходиться в прямій залежності від обсягів зростання виробництва сільськогосподарської продукції та сировини, а також від своєчасна їх здача на зберігання та переробку [8, с. 14,15]. Зазначені особливості необхідно враховувати в процесі відтворення ресурсного потенціалу агропромислового виробництва в умовах ринкових змін [12].

У процесі формування та використання ресурсного потенціалу кожної сфери агропромислового виробництва та визначення шляхів їх вдосконалення слід враховувати вплив специфічних (галузевих) принципів, викладених В. М. Трехобчуком, а саме:

- екологічність і екологічна безпека по відношенню до різних екологічних і економічних умов реалізації сільськогосподарського виробництва;
- технологічність, надійність, універсальність і зручність технічних засобів при високих продуктивних і експлуатаційних показниках;
- енергозбереження та ефективність з урахуванням функціонування багатосистемного господарства у воєводстві та різноманітних форм господарювання в аграрному секторі;
- дотримання вимог комплексної механізації, автоматизації та комп'ютеризації виробничих процесів у всіх галузях сільськогосподарської промисловості як основи підвищення ефективності праці та підвищення ефективності використання ресурсів [57, С. 9].

На нашу думку, ресурсний потенціал аграрного сектору економіки має складатися з таких елементів:

1. Природно-ресурсний потенціал (природні ресурси необхідні для виробництва сільськогосподарської продукції - яка земля, в силу природних особливостей, використовуючи досвід використання природних ресурсів).

2. Матеріально-технічний і технологічний потенціал (яка матеріальна база, наявність і розвиток техніки і технології).

3. Кадровий потенціал (хто буде реалізовувати основні технологічні процеси).

4. Фінансовий потенціал (яке фінансове забезпечення виробничо-відтворювальних проектів).

5. Потенціал території (як він розвиватиметься, яку підтримку нададуть держава та інвестори).

6. Потенціал міжгалузевих зв'язків і споживання (хто є споживачем продукції).

7. Інформаційні та організаційні ресурси (законодавче забезпечення, прозорість інформаційного потоку, інформаційне забезпечення);

8. Ресурси управління (державне управління та регулювання; новітні технології управління:

планування, управління програмами та проектами, управління територією, управління відтворювальними процесами).

Така вдосконалена структура є динамічною і відповідає на питання про зміст аграрного сектора, зв'язки між його елементами та як можна відтворити ресурсний потенціал аграрного сектора економіки.

1.2. Зарубіжний досвід публічного управління ресурсним потенціалом в аграрному секторі

Розглядаючи реалії функціонування ринкової економіки, слід зазначити, що продуктивні сили визначаються як найважливіший елемент економічної системи, матеріальний носій якого рухається у формі виробничого капіталу, що діє у сфері безпосереднього виробництва (тобто в реальному секторі). Поглиблення суспільного поділу праці неминує породжує необхідність пошуку такого варіанту пропорцій у системі суспільного відтворення в аграрному секторі, який приведе до максимально можливого на сьогодні рівня виробництва праці. ефективність цілеспрямованої продуктивної діяльності

колективного працівника. Продуктивність суспільної праці значною мірою залежить від раціональної структури суспільного виробництва та ефективного використання ресурсного потенціалу, зниження матеріаломісткості та підвищення якості продукції.

В даний час в американському агропромисловому комплексі працює понад 23 млн осіб (близько 18% від загальної кількості працюючих), а обсяг валового виробництва перевищує 1 трлн доларів, або близько 14% від загального валового продукту країни. Комплекс охоплює три основні зони. Перший — виробництво засобів виробництва — займає окреме місце, оскільки є суто промисловою сферою. А його частка в сільськогосподарському виробництві займає проміжне місце між другою сферою, тобто сільським господарством, і третьою – переробкою сільськогосподарської продукції. Власна собівартість валової продукції, виробленої в сільському господарстві, не перевищує 7%. Лише 1,7–1,9 млн. фермерів і близько 900 тис. осіб працюють на фермах. працівників.

Закон економії часу є одним з універсальних економічних законів, що характеризують джерела і методи підвищення ефективності суспільного виробництва. К. Маркс визначив закон економії часу, наголошуючи на наявності узагальненої міри економії ресурсів суспільного розвитку як особистості, так і суспільства, що охоплює весь розвиток, споживання і діяльність, від яких залежить економія (економія) часу. Вся економія в кінцевому підсумку зводиться до економії часу. Зміст закону економії часу включає економію потенціалу ресурсів, тобто економію (економію) як робочого часу, використання ресурсів, витрачених у поточному періоді, так і ефектів витрачання робочого часу минулих періодів. Тому підвищення продуктивності використання ресурсного потенціалу, поліпшення використання машин і обладнання, зниження рівня ресурсовіддачі, оптимізація господарських пропорцій тощо є специфічним проявом закону економії часу в аграрному секторі. При цьому слід зазначити, що в умовах вільного ринку тенденція до підвищення ефективності є результатом взаємодії

вtrat і заощаджень, тоді як в умовах існування державного регулювання вона набуває форми способ збереження потенціалу ресурсів.

У сучасних умовах також дотримується закон щодо націоналізації економіки. Закон одержавлення економіки набув чинності з того моменту, як продуктивні сили переступили межі монопольної власності (в тому числі олігополії), що існувала у формі акціонерних товариств, тобто в 1930-х роках. Рівень участі держави в економіці США в 1930-х роках свідчить про прогресуючу націоналізацію елементів продуктивних сил. За даними американських економістів, на початку 1990-х років держава виконувала 50% усієї економічної діяльності. Набуття техніко-економічних зв'язків відбувається через активний вплив держави на процес концентрації та централізації капіталу, у посиленні зв'язків спеціалізації, виробничої кооперації через контрактну систему тощо, що позначається на ресурсному потенціалі.

Отримання економічного механізму, процес управління використанням ресурсного потенціалу включає створення міністерств і відомств держави, підготовку планів і прогнозів розвитку національної економіки, антициклічне та антикризове регулювання економіки, проведення активних грошово-кредитний, фінансовий, регіональний, бюджетний, амортизаційно-податковий, з поступовим ослабленням ринкових важелів саморегулювання економіки у використанні ресурсного потенціалу.

Метою державного регулювання продуктивності та використанням ресурсного потенціалу підприємств аграрного сектору економіки є досягнення більш ефективного, стабільного та поступального економічного і соціального розвитку країни. У процесі такого регулювання здійснюється економічна підтримка сільськогосподарських підприємств, щоб вони, по-перше, за нормального господарювання мали необхідний рівень рентабельності в несприятливих ринкових умовах, по-друге, були зацікавлені у виробництві обсягу та асортименту продукції та їхні характеристики, які приносять користь

споживачам і забезпечують соціальну стабільність. Однак це можливо лише тоді, коли економіка досягне максимуму В. Парето.

Розвиток аграрного сектору України в майбутньому залежатиме від того, чи буде розроблена нова стратегія розвитку, яка буде пов'язана з прагненнями до євро та інтеграцією України у світове економічне середовище. Перш за все, мова має йти про стабільну макроекономічну політику, створення умов, необхідних для залучення інвестицій у розвиток ресурсного потенціалу, а особливо в розвиток людського капіталу, ринкової та соціальної інфраструктури. Принципового значення набуває необхідність обґрунтування концепції державного управління продуктивністю використання ресурсного потенціалу підприємств АПК, що відповідає національним інтересам і забезпечує продовольчу безпеку України.

Аналіз літературних джерел показує, що в останні роки постало питання про відповідність традиційних поглядів (парадигм) та ефективності аграрної політики сучасним тенденціям. Основною ідеєю сучасного підходу в Україні є визнання сільського господарства галуззю, здатною конкурувати з іншими галузями національного господарства та на світовому рівні за продуктивністю використання ресурсного потенціалу.

Через певні галузеві особливості сільського господарства механізм вільного ринку зазвичай не може забезпечити узгодження економічних інтересів між галузями сільського господарства, внаслідок чого виробники не отримують значних коштів, тому ефективність їх діяльності залишається низькою.

Досвід ЄС показує, що регулювання аграрних ринків і цінова підтримка сільського господарства є неефективними і не можуть бути зразком для наслідування. Така підтримка не тільки не вирішує існуючі проблеми в галузі, але часто призводить до їх поглиблення. Сільське господарство слід розглядати як частину загальної економічної системи, а його проблеми вирішувати в контексті наявних проблем економіки країни з використанням ресурсного потенціалу. Так, у 1996 році Конгрес США прийняв закон, який

передбачав припинення дії субсидій для фермерів протягом семи років. І тут, що цікаво, фермерів поменшало, але водночас пропорційно зросла кількість чиновників у департаментах сільського господарства. Виявилось, що фермери, які залишилися, отримували все більше дотацій. Крім того, розроблено низку програм видатків для сільських жителів. Зокрема, 120 мільйонів доларів було виділено на забезпечення доступу до Інтернету та майже вдвічі більше на впровадження сучасних інформаційних технологій. Результат такої політики очевидний: за два роки ціни на продукти харчування в США зросли на 30%, а в Західній Європі та Японії – майже вдвічі. За підрахунками американських вчених, до одержувача доходить лише 20-30% субсидії, решта зазвичай витрачається на утримання різних органів державного управління. Хоча є країни, для яких ця проблема вирішена. Австралія відмовилася від сільськогосподарських субсидій у 1970 р., а Нова Зеландія — у 1984 р. Через 10 років сільськогосподарське виробництво Нової Зеландії стало найменш субсидованим у світі (лише 1% від вартості сільськогосподарського виробництва). Чилійці скасували державні субсидії на початку 1980-х рр. Незабаром відбувається те, що світ називає чилійським дивом. Національний дохід зріс ушість разів - до 12 тис. дол. на одну особу. Продуктивність сільського господарства зросла у 8 разів, а його експорт — у 20 разів. Дохід найбідніших фермерів подвоївся.

Останнім часом у науковій літературі з'явилися публікації щодо визначення місця і ролі сільського господарства та його здатності виробляти разом із виробництвом сільськогосподарської продукції певний набір інших суспільних благ і надавати послуги. Вважаємо, що ці положення мають стати основою для формування нової аграрної політики в Україні, яка базуватиметься на засадах багатофункціональності сільського господарства. Це сприятиме більш повному використанню ресурсного потенціалу підприємств АПК [16].

Економісти-аграрники з розвинених країн світу пропонують новий погляд на розвиток сучасного сільського господарства та аграрну політику

країн. Так, Л. Твітен та К. Зулауф вказують на функціонування американського сільського господарства в умовах нової економічної та політичної парадигми, яка вбачає необхідність нової аграрної політики держави в контексті глобалізації середовища функціонування країни. аграрний сектор [5, с. 263-279]. Г. Йонслінг доводить, що й інші розвинуті країни вживають відповідних заходів для зміни традиційних поглядів на розвиток сільського господарства [4, С. 271]. У. Коулмен, Дж. Скогстад і М. Аткинсон наголошують, що нова перспектива розвитку сучасного сільського господарства полягає в переході від моделі розвитку аграрного сектору з державною підтримкою до ринково-ліберальної моделі [2, с. 273-301].

Прогрес у вирішенні проблеми продовольчого забезпечення населення може бути досягнутий лише шляхом вирішення проблеми бідності, що, у свою чергу, може бути досягнуто в умовах модернізації сільського господарства та здійснення цієї модернізації шляхом лібералізації механізму використання ресурсного потенціалу.

Впровадження нових технологій у сільському господарстві призводить до значного підвищення продуктивності використання потенціалу ресурсів, тому відбувається відносне зниження цін на продукти харчування, що вигідно людям з низькими доходами. Поступово цей сектор економіки стає конкурентоспроможним з іноземними конкурентами. У такому разі позитивні наслідки відчує вся економіка країни.

В. Онегін, аналізуючи зміну аграрної парадигми та державної аграрної політики в розвинених країнах, дає порівняльну характеристику традиційної та нової аграрної парадигми [29, С. 65]. У контексті затверджених Цілей сталого розвитку на 2016-2030 рр. [60] запропоновано наступні зміни традиційної та нової парадигм (табл. 1.1).

Нова парадигма не враховує нестабільність розвитку галузі, а високий ризик цієї діяльності не є причиною державних дотацій, субсидій, дотацій тощо. Вона розглядає недосконалу конкуренцію на ринку як суттєву проблему, яка чому велика кількість малих сімейних підприємств постійно

банкрутує, що створює певну соціальну загрозу для сільського населення. Прихильники нової аграрної парадигми визнають наявність проблем нестабільності та бідності сільського господарства, але впевнені, що державні товарні програми не можуть їх вирішити.

А. Лісецький та М. Соломко представили та обґрунтували власну парадигму структурного розвитку сільського господарства в умовах глобалізації [20, с. 58-61]. Нова парадигма, на їхню думку, має враховувати переваги запровадження ліберальної ринкової системи СОТ, оскільки дозволяє уникнути небезпек, пов'язаних зі зміною параметрів розвитку сільського господарства.

Автори вважають, що інноваційний розвиток цієї галузі можливий лише на шляху до СОТ та трансформації світового ринку, що визнає пріоритет власного грошового капіталу для активізації використання потенціалу ресурсів і факторів виробництва (ліберальний парадигма визнає примат фінансового капіталу), створення єдиного економічного простору на території України, створення умов для формування ринкового розподілу цін за факторами виробництва, пріоритет виробництва зерна виключно на внутрішньому ринку, відродження фізичного капіталу у тваринництві, розвитку птахівництва в промислових масштабах, спрямуванні доходів від рентної плати на інвестиції тощо. Це орієнтація на формування ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств.

Таблиця 1.1. - Порівняльна характеристика традиційної та нової парадигми розвитку сучасного сільського господарства та державної аграрної політики

Параметри порівняння	Традиційна парадигма	Нова парадигма	Пропозиції
Загальна оцінка сільського господарства	Сільське господарство є проблемною галуззю	Сільське господарство є конкретною галуззю	Сільське господарство – потужна сучасна галузь
Особливості функціонування сільського господарства	Сільське господарство має високу нестабільність виробництва, цін і доходів, монополізм	Нестабільність компенсується коливаннями цін, спостерігаються еквівалентні доходи, ціновий диспаритет	Висока стабільність цін на продукцію та ресурси

	суміжних галузей, іммобільність ресурсів, диспаритет цін, нееквівалентний і низький рівень доходів	відповідає змінам у продуктивності, поведінка суміжних галузей не є монопольною	
Цілі аграрної політики	Забезпечення паритетності (еквівалентності) і стабільності відтворення в сільському господарстві, а також гідного рівня фермерських доходів	Підвищення ефективності і конкурентоспроможності виробництва шляхом сприяння активізації ринковим регуляторам	Забезпечення продуктивного використання ресурсів
Інструменти аграрної політики	Залогові і інтервенційні операції, цільові ціни, прямі виплати товаровиробникам, контроль за пропозицією, стимулювання попиту	Ризик-менеджмент, компенсації виплати без їх вирішального впливу на виробничі рішення, підвищення мобільності трудових ресурсів	Висококомпетентний проектний менеджмент
Світовий ринок і сільське господарство	Світовий ринок розглядається як нестабільний, державне стимулювання експорту і обмеження імпорту	Світовий ринок є ефективним механізмом, імпортні обмеження скорочуються, експортні субсидії ліквідуються	Високопродуктивне використання ресурсів

Джерело: [25].

Крім того, вони визначили економічний механізм фінансування сталого розвитку, у якому нова парадигма повинна розглядати ринок землі як рух до пошуку ефективного власника. Хоча ми вважаємо, що у вас повинен бути ефективний бізнесмен. Творці нової української парадигми закликають до розвитку повноцінного ринку та конкуренції, наголошують, що пільги для сільського господарства мають бути диференційованими, а дотації мають бути персоналізованими та призначеними лише для підприємств із державним пакетом.

Помилкою в політиці підтримки аграріїв є орієнтація на усереднені показники їхньої роботи: середню врожайність сільськогосподарських рослин

і продуктивність тварин, середній рівень рентабельності та норми прибутку в цілому по галузі. Орієнтація на середнє сільськогосподарське підприємство означає неефективне використання коштів державного бюджету, оскільки така підтримка не в змозі суттєво змінити становище слабких господарств, а ефективні та прибуткові господарства їй не потребують. Це реальна державна підтримка, а не пільги для сільгоспвиробництва, які йдуть у кишені корупціонерів. Доцільніше було б встановити однаковий рівень податкового навантаження для всіх, але звільнити від оподаткування прибуток, що інвестується в розвиток сільськогосподарського виробництва та соціальної інфраструктури. Це сприяло б належному утриманню села.

Державна підтримка є необхідною умовою розвитку місцевого аграрного сектору та забезпечення продовольчої безпеки країни. Здійснення відповідної державної підтримки в сільському господарстві є об'єктивною вимогою, оскільки лише ефективно сільське господарство може виробляти суспільні блага при реалізації низки економічних функцій країни. Зазначалося, що державна політика в аграрній сфері має бути спрямована на пошук оптимальної моделі трансформації економічних відносин суб'єктів господарювання. Потребує змін і вся сільськогосподарська інфраструктура. Стратегія і тактика реформ в аграрному секторі має бути зосереджена на трьох взаємопов'язаних напрямках: перший – формування ефективного підприємця, менеджера та власника, другий – створення сприятливого економічного середовища (створення правил ведення агробізнесу) в ринку, третє — активний пошук і мобілізація резервів і створення ресурсного потенціалу, підприємства збільшують обсяг виробництва, підвищують ефективність.

Л. Мазуркевич [23] вважає, що оцінка сучасного стану сільського господарства України свідчить про неможливість переходу до нової аграрної парадигми. Аграрний ринок характеризується незбалансованістю та неефективністю, функціонування якого не створює мотивації для ефективного відтворення ресурсів аграрного сектору. Це означає, що ринок не досяг максимуму В. Парето. Цінова диспропорція спостерігається в контексті

зниження продуктивності при використанні ресурсного потенціалу сільського господарства. На нашу думку, вступ українського аграрного сектору економіки до СОТ зумовлює не лише подальше падіння виробництва, а насамперед його остаточне знищення та залежність від насичення українського ринку продуктами харчування сільгоспвиробників із розвинених країн. навколо світу. Особливе занепокоєння викликає виробництво молока, м'яса, цукрових буряків тощо. Тому, незважаючи на вступ до СОТ, необхідний кардинальний перегляд державної політики щодо підтримки вітчизняного аграрного сектору економіки, особливо шляхом розширення впливу держави. на формування та зростання продуктивності праці з використанням сировинного потенціалу аграрного сектора економіки.

З ринкової точки зору основою справедливості є постулат про те, що розподіл доходів визначається внеском економічного суб'єкта в економіку, а міра продуктивності цього внеску оцінюється знеособленим ринком. сила. Такий безособовий розподіл результатів виробництва створює достатні стимули для виробництва товарів і послуг, необхідних суспільству, і сприяє продуктивному використанню ресурсного потенціалу.

В сучасних умовах існує багато високоефективних альтернатив інвестуванню ресурсного потенціалу поза аграрним сектором. Це призводить до відпливу фінансових ресурсів із сільськогосподарського виробництва. Частково ефективність використання ресурсного потенціалу можна визначити на основі конкурентоспроможності галузі та її підприємств. За показником прибутковості сільське господарство тривалий час було аутсайдером серед інших галузей економіки.

Проблема досягнення ефективного стану економіки в результаті продуктивного використання ресурсного потенціалу вимагає забезпечення специфічного розпорядження (розподілу) ресурсів і продукції між виробниками і споживачами. Тому прагнення до досягнення ефективності в аграрній сфері як мета державної політики по суті означає виконання розподільчої ролі держави щодо ресурсного потенціалу. На практиці це

означає, що уряд повинен вжити заходів для усунення найбільш руйнівних провалів ринку, щоб привести економічну систему до одного із станів, які відповідають умовам ефективності Парето у виробництві та розподілі благ і доходів між державами. що відповідає умовам ефективності Парето у споживанні.

Якщо не буде ефективного використання ресурсного потенціалу сільського господарства, держава не отримає суспільної продукції, яка збагатить все населення країни.

У зв'язку з кризовими явищами в Україні та світі постає питання про необхідність посилення регулюючої ролі держави щодо ресурсного потенціалу сільського господарства та досягнення необхідної ефективності цього регулювання. Основними важелями державного регулювання вважаються: збереження та відтворення ресурсного потенціалу, регулювання цін на сільськогосподарську продукцію; податкова система; кредитно-фінансовий механізм; антимонопольна політика; регулювання зовнішньої підприємницької діяльності; спеціальні цільові програми. Усі ці важелі, відповідно до нової парадигми розвитку сільського господарства та аграрної політики держави, що ґрунтується на визнанні сільського господарства як галузі, здатної конкурувати з іншими галузями національного господарства та на світовому рівні, мають бути використані для підвищення продуктивності використання ресурсного потенціалу економіки аграрного сектора і на цій основі – підвищення його ефективності, що забезпечить конкурентоспроможність та продовольчу та фінансову безпеку країни. Одним із основних організаційних механізмів державного регулювання в аграрній сфері має стати окрема програма загального підвищення продуктивності використання ресурсного потенціалу відповідно до нової методології його вимірювання. Коли предметом державного регулювання є продуктивність сільського господарства, сукупність методів, засобів і важелів впливу поширюється одночасно не лише на обсяг виробництва (обсяг виробництва),

а й на ресурси (основні фонди, кількість працівників, їх життя). умови та інфраструктура, площа сільськогосподарських угідь тощо).

Однією з основних умов ефективного реформування та розвитку аграрного сектору України є підвищення якості виконання державою регуляторних функцій. Рекомендовано припинити говорити про величезний ресурсний потенціал сільського господарства, а зайнятися його збереженням, відновленням і примноженням. Через певну галузеву специфіку сільського господарства неконтрольоване функціонування ринкового механізму, як правило, не може забезпечити гармонізацію економічних інтересів між галузями сільського господарства, внаслідок чого виробники не отримують значних коштів, а ефективність їх бізнесу залишається низькою. на низькому рівні. Тому існує нагальна потреба розвитку та вдосконалення державного регулювання в аграрному секторі шляхом розробки та реалізації державної аграрної політики, що потребує відповідних теоретико-методологічних підходів щодо обґрунтування структурної побудови аграрної політики та визначення засад реалізації її окремі напрямки, особливо в розрізі ресурсного потенціалу.

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РЕСУРСНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ

2.1. Чинники формування та відтворення природного потенціалу аграрного сектору

З одного боку, ресурсний потенціал слід розглядати крізь призму потенціалу його елементів. Проте з точки зору системного підходу ресурсний потенціал не можна розглядати вузько, а лише як сукупність складових сировинного, трудового, фінансового та науково-технічного потенціалу [56]. На нашу думку, найбільш об'єктивним підходом до формування оцінки стану ресурсного потенціалу є той, який враховуватиме в органічній єдності його кількісні та якісні параметри, що дасть змогу в умовах перехідного періоду віддавати перевагу інтенсивним формам відтворення в з метою виявлення його системного ефекту, який, у свою чергу, визначатиме наявність у ресурсного потенціалу системи особливих властивостей, які не притаманні її підсистемам і блокам, якщо вони функціонують самостійно.

Звідси випливає, що в сучасних умовах розвитку країни багатомірна оцінка ресурсного потенціалу є складним симбіозом кількісних і якісних характеристик, а дослідження динаміки якісних параметрів у тісному зв'язку з галузевою специфікою має відігравати ключову роль. У цьому відношенні державне регулювання розвитку потенціалу аграрних ресурсів, з одного боку, має всі риси, характерні для даного державного управління, а з іншого – чітко виражені риси, які є наслідком специфіки державного управління. Аграрний сектор, сільське господарство займає особливе місце в розвитку кожної країни. Важливість ролі, що відводиться сільському господарству, визначається насамперед виробництвом харчових продуктів, що становлять основу існування людини і відтворення робочої сили, а також виробництвом сировини для різноманітних непромислових споживчих товарів.

Це означає, що можна сказати, що рівень розвитку сільського господарства значною мірою визначає рівень економічної, продовольчої та соціальної безпеки країни. Говорячи про діяльність підприємств аграрного

сектору, необхідно підкреслити особливості, що відрізняють цю сферу матеріального виробництва від інших, які випливають із специфіки сільськогосподарської праці та її результатів.

Сюди слід віднести, насамперед, постійну залежність від природно-кліматичних факторів; по-друге, сезонність і тривалість виробничого циклу, що робить цей сектор економіки найбільш сприйнятливим до інфляції; по-третє, особлива чутливість до несприятливої екологічної ситуації, збитки від якої позначаються насамперед на продукції рослинництва і тваринництва: у цьому випадку можливе як зниження їх виробничого потенціалу, так і зниження попиту на сільськогосподарську продукцію. Особливістю є соціальна відповідальність сільськогосподарського виробництва. Вона формує рівень традиційного життя і доходи сільського населення. Це робить питання стабільної роботи сільськогосподарських підприємств особливо актуальним з точки зору демографії та соціології.

Ще однією характерною ознакою є наявність тимчасової затримки процесу сільськогосподарського виробництва, пов'язаної з сезонністю. Цей факт змушує симбіоз двох традиційних галузей сільськогосподарського виробництва в одному виробничому комплексі, що в свою чергу може ускладнити його ведення. Особливість зумовлена територіальною розпорошеністю сільськогосподарського виробництва. Це передбачає значні витрати порівняно з іншими галузями. Крім того, подібна ситуація в аграрному секторі ускладнюється трудомісткістю та ресурсомісткістю діяльності, а також недостатньою ефективністю використання матеріально-технічної бази [54]. Україна є традиційно аграрною країною, а це означає, що проблемам розвитку промисловості в країні приділяється особлива увага. Однією з найважливіших проблем сьогодення є недостатній розвиток ресурсного потенціалу, що, безумовно, негативно позначається на ефективності всієї галузі.

Ресурсний потенціал аграрного сектора традиційно включає місцевий сировинний, трудовий, фінансовий, матеріально-технічний і науково-

технічний потенціал. Проте, на нашу думку, на сучасному етапі соціально-економічного розвитку суспільства вона обов'язково повинна містити такі елементи, як підприємницька, інтелектуальна та інформаційна складові [59, с.15]. Це пов'язано зі зростанням значення широкого спектру соціально-економічних інновацій, появою нових запитів і очікувань окремих індивідів, соціальних класів і суспільства в цілому. Усе це відбувається під впливом процесів глобалізації та формування сучасного інформаційного суспільства. У цьому напрямку відбувається розвиток економічної системи, оскільки зростаючі соціально-економічні потреби визначають вектор розвитку ресурсної системи. При цьому змінюються їх структура і масштаби, трансформуються матеріальні та інтелектуальні форми. Потенціал природних ресурсів є найважливішим економічним і політичним фактором розвитку суспільного виробництва. Це частина сукупності природних ресурсів, просторово обмежена конкретною територією, яка на даному рівні економічного і техніко-технологічного розвитку, а також дослідженості території тепер може бути використана в господарській та іншій відповідній діяльності людини. і в майбутньому [10, с.8]. Структура природних ресурсів, їх масштаби, якість, ступінь освоєння та напрями господарського використання безпосередньо впливають на формування та розвиток економічного потенціалу в цілому. Наявність багатих і ефективно використовуваних природних ресурсів є основою соціально-економічного розвитку як країни, так і її регіонів. Це особливо важливо для аграрного сектора економіки через специфіку сільськогосподарського виробництва. Висновки з дослідження та перспективи подальших досліджень у цьому напрямку.

Україна має найбагатший потенціал природних ресурсів, який ще недостатньо раціонально використовується. Це значною мірою належить до ресурсного потенціалу місцевого аграрного сектору. Трудовий потенціал характеризується наявними і прогнозованими майбутніми кадровими ресурсами, які відповідають сучасному рівню розвитку науки і освіти, техніки

і технології. Він визначається чисельністю працездатного населення, його професійно-освітнім рівнем, культурою і традиціями праці, станом освіти та охорони здоров'я, соціально-демографічними тенденціями, територіальним розміщенням та інфраструктурними можливостями, міграційними процесами (внутрішніми та зовнішніми) тощо, які сьогодні в перспективі. При цьому серед основних якісних ознак, за якими оцінюється стан і тенденції розвитку трудового потенціалу, є освіта та кваліфікація, можливості розвитку кар'єри та наявність соціальних ліфтів. Науковці та практики відзначають зростання економічної цінності знань, вироблених наукою та поширених через освіту. Новітні наукомісткі технології, зокрема інформаційно-комунікаційні технології, стають факторами економічного зростання лише за наявності відповідного трудового потенціалу та відповідних матеріальних ресурсів. Процеси глобалізації створюють незрівнянно більші можливості для розвитку трудового потенціалу, ніж раніше, але водночас зростають соціальні загрози [21].

З одного боку, люди мають більше свободи та можливостей формувати та реалізовувати свій спосіб життя, але з іншого боку, вони все більше втілюють відповідальність за своє життя та вчинки. У сучасному інформаційному суспільстві існує постійна потреба в отриманні нових знань і навичок та оновленні наявних. Роль освіти, яку отримує молодь, стрімко зростає, оскільки вона покликана слугувати основою для подальшої безперервної освіти та професійного розвитку. Тому система освіти має бути відповідним чином трансформована, відповідно до нових реалій і тенденцій суспільного розвитку. Освіта вимагає все більше ресурсів. Ігнорування цього зрештою призведе до неефективності реалізації інших складових ресурсного потенціалу. На нашу думку, саме з цих позицій в першу чергу слід розглядати напрямки та шляхи підвищення ефективності використання трудового потенціалу в системі ресурсного потенціалу.

2.2. Оцінка результативності публічного управління ресурсним потенціалом в аграрному секторі

У 2023 році аграрна політика держави спрямована на зміцнення стабільності аграрного сектору та подолання наслідків бойових дій, підтримку експорту місцевої сільськогосподарської продукції, адаптацію нормативно-правової сфери в аграрній сфері до норм і принципів ЄС [15]. Розглянемо, якими заходами фінансово підтримували аграріїв під час воєнного стану.

- Продовжено термін дії державної програми «Доступні кредити 5-7-9%» 1 . З початку 2023 року за цією програмою дофінансовано 9000 злотих. сільськогосподарських підприємств на суму 34,8 млрд. грн. Загалом з початку дії програми нею скористалися 11,6 тис. українських сільськогосподарських підприємств, які отримали 60,1 млрд грн банківських кредитів на розвиток агроферм [33].

– У рамках чинної з 1 липня 2022 року державної субвенції на підтримку малого та середнього підприємництва розширено перелік сільськогосподарських культур, на які поширюється дотація на розвиток садівництва, ягідництва та виноградарства. та змінилися умови отримання субсидій. До фундуку, волоським горіхам, чорниці та журавлині додають шипшину та мигдаль [39]. Змінено умови отримання дотацій: змінено кількість працівників, які отримуватимуть дотацію на розвиток тепличного господарства, зокрема, змінено правило створення «не менше 14 робочих місць на гектар» на «не менше 4 постійних і 10 сезонних робіт», термін зайнятості сезонних працівників не може бути менше 8 місяців на рік; додано норму про обов'язковість виплати мінімальної заробітної плати; З метою ефективного використання бюджетних коштів скорочено перелік територій вирощування мигдалю (Одеська область визначена оптимальною за природно-кліматичними умовами) [39].

Загалом цього року (станом на жовтень 2023 року) державну допомогу на розвиток садів і теплиць отримали 120 фермерських господарств на суму 492,2 млн грн. Зокрема, 393,5 млн грн виплачено за розвиток садів 101

господарству, 98,7 млн грн – за теплиці 19 господарствам. З початку дії програми 129 суб'єктів господарювання отримали 541,3 млн грн. На розвиток садівництва, ягідництва та виноградарства 108 фермерським господарствам виділено майже 428,5 млн грн, 21 тепличному господарству – 112,7 млн грн.

- Регламентовано надання одноразової матеріальної допомоги населенню, яке постраждало від загибелі врожаю внаслідок підриву російськими окупантами стіни дамби Каховської ГЕС [44]. Допомога буде надана миколаївцям та Херсонській області, які мають у власності земельну ділянку для індивідуального обробітку та/або для будівництва та обслуговування жилого будинку, будівель і господарських споруд, та/або земельну ділянку для індивідуального обробітку. Розмір допомоги становить 3318 грн за один гектар землі, де загинули овочеві культури. При цьому допомога поширюється на площу не більше 20 га в Миколаївській області та не більше 30 га в Херсонській області.

- Відновлено призупинене додаткове державне стимулювання створення та розвитку СФГ (сімейного фермерського господарства) без створення юридичної особи. Таким чином, у 2023 році можна буде компенсувати одноразовий соціальний внесок сімейних фермерських господарств у розмірі 1,9 млн грн. За I квартал 2023 року кошти вже отримали 170 ДФГ [1].

- Надається державна підтримка фермерам і водокористувачам, які використовують меліоровані землі [37]. Державна підтримка спрямована на підвищення ефективності сільського господарства в умовах зміни клімату, стимулювання збільшення використання меліорованих земель, відновлення роботи закритих насосних станцій і пов'язане з цим збільшення виробництва сільськогосподарської продукції. Бюджетні дотації отримають товаровиробники на реконструкцію існуючих та/або будівництво нових меліоративних систем дощового або крапельного зрошення, а також організації, які використовують воду для реконструкції насосних станцій. Дотація надаватиметься виробникам безоплатно в розмірі до 25% витрат (без ПДВ), понесених згідно з проектною документацією, але не більше ніж:

- 13 250 грн за гектар ріллі для дощувального поливу без урахування вартості зрошувальної техніки та зрошувального обладнання;
- 25300 грн за гектар оброблюваних земель для дощування з урахуванням вартості зрошувальної техніки та насосного обладнання;
- 24,5 тис. грн за гектар ріллі для краплинного зрошення з урахуванням вартості обладнання для крапельного зрошення та насосного обладнання вітчизняного виробництва.

Організаціям водокористувачів надаватиметься бюджетна дотація на реконструкцію, реконструкцію, модернізацію та капітальний ремонт введених в експлуатацію насосних станцій після проведення відповідних робіт (зокрема, заміни та ремонту насосно-енергетичного обладнання, впровадження енергоефективних заходів). Субвенція надаватиметься безоплатно в розмірі до 50% понесених витрат (без ПДВ) згідно з проектною документацією. До переліку об'єктів критичної інфраструктури внесено підприємства з виробництва ветеринарних препаратів та експлуатацію елеваторів [34]. Виробництво ветеринарних препаратів є важливою галуззю, що забезпечує стабільну епізоотичну ситуацію в країні, а безперервна робота елеваторів необхідна для стабільного та рівномірного експорту та стратегічного постачання країни продовольством. Регулювання цін на окремі види продовольчих товарів продовжує підтримувати стабільність продовольчого постачання [47].

На період дії воєнного стану та три місяці після його припинення або скасування встановлено граничний рівень торговельних пільг не більше 10% на пшеничне борошно, молоко, яйця, тушки птиці, олію соняшникову, житній хліб і хлібобулочні вироби. Вилучено ліцензії на експорт деяких видів сільськогосподарської продукції [40], зокрема живої великої рогатої худоби, замороженого м'яса великої рогатої худоби, курячого м'яса, м'яса та харчових м'ясних субпродуктів, харчового м'ясного борошна чи м'ясних субпродуктів. м'ясо великої рогатої худоби, яйця домашніх курей, жито, овес, просо. Удосконалено механізм збору та узгодження даних про зареєстровані в

Україні пестициди та агрохімікати. Так, затверджено Порядок ведення Державного реєстру пестицидів і агрохімікатів [43], дозволених до використання в Україні. Реєстр замінить застарілий формат електронних таблиць Excel, які оновлюються вручну. Україна переходить на сучасний цифровий формат даних, який автоматично оновлюється в єдиному ресурсі, що посилить контроль і запобігатиме ввезенню на територію України нелегальних препаратів, а також прискорить процедуру ввезення та реєстрації пестицидів і агрохімікатів для імпортерів. Проведено низку заходів у сфері регулювання земель.

- Заміновані та окуповані території звільняються від оподаткування [35]. З 1 січня 2023 року не справляється та не сплачується плата за використання навколишнього природного середовища за об'єкти оподаткування, розташовані на вибухонебезпечних або потенційно вибухонебезпечних землях. Крім того, з 1 січня 2022 року власники та користувачі земельних ділянок, які: підлягають охороні; забруднені вибухонебезпечними предметами; знаходяться на територіях, де ведуться активні військові дії, або на тимчасово окупованих Російською Федерацією територіях; непридатні для використання через потенційний ризик забруднення вибухонебезпечними предметами.

- Спрощено нотаріальну та реєстраційну діяльність щодо набуття прав на земельні ділянки та вдосконалено систему управління у сфері земельних відносин. Зокрема, передбачено, що перевірка відповідності набувача земельної ділянки сільськогосподарського призначення вимогам, визначеним Земельним кодексом України, не проводиться при придбанні земельних ділянок сільськогосподарського призначення: для ведення садівництва площею не більше 0,25 га.; для ведення особистого селянського господарства площею до 2 гектарів, розташованого в населених пунктах. Також встановлено, що до площі нерухомого майна сільськогосподарського призначення, яке належить подружжю на праві спільної сумісної власності, включається лише площа нерухомого майна сільськогосподарського

призначення того з подружжя (колишнього чоловіка), якому належить право власності. зареєстрований. Причому передати переважне право купівлі земельної ділянки сільськогосподарського призначення можна лише на певний термін, а не на невизначений термін, як було досі; розширено перелік осіб, яким заборонено купувати землю сільськогосподарського призначення – до нього увійшли учасники (акціонери, партнери) або кінцеві власники юридичних осіб, щодо яких застосовано санкції.

- Механізм громадського моніторингу земельних відносин та моніторингу ринку землі [46] визначено як систематичний збір, зберігання, узагальнення та оприлюднення інформації про стан земельних відносин. Зокрема, передбачається створення державної системи моніторингу земельних відносин, яка стане невід’ємною частиною державного земельного кадастру. Система моніторингу забезпечить доступність інформації про стан та розвиток земельних відносин, прогнозування динаміки змін стану земельних відносин тощо. Розпочато реформування рибного господарства. Так, було схвалено Стратегію розвитку рибного господарства України на період до 2030 року та оперативний план заходів щодо її реалізації на 2023-2025 роки [48]. Реалізація Стратегії сприятиме сталому розвитку рибного сектору, рибного господарства. України в умовах зміни клімату, захисту природних водних запасів біоресурсів, зменшення залежності галузі від імпорту, дерегуляції економічної діяльності та цифровізації, створення умов для розвитку інвестицій тощо. Стратегія враховує процеси Європейська інтеграція – це розширення регіонального співробітництва в рамках Спільної морської програми для Чорного моря, розвиток співпраці з іншими міжнародними регіональними рибогосподарськими організаціями. Удосконалюється також державне регулювання у сфері рибальства, охорони, раціонального використання водних біоресурсів та аквакультури [32].

Для спрощення доступу до рибного ринку заплановано такі дії: прозорий аукціонний механізм продажу прав на укладання договорів на право спеціального використання водних біоресурсів; автоматичне продовження на

один рік договорів оренди, які закінчуються під час воєнного стану та на наступний календарний рік після їх припинення або розірвання, а також скасування необхідності отримання згоди Держводгоспу України; врегулювання правовідносин щодо використання гідротехнічних споруд для потреб аквакультури; впровадження Єдиної державної електронної системи управління рибним господарством «Єріба» для забезпечення доступу до інформації про рибне господарство України та його мережі. З метою створення безпечного середовища для населення та можливості використання земель сільськогосподарського призначення за їх цільовим призначенням, а також відновлення економічного потенціалу аграрного сектору 20 березня 2023 року запроваджено План заходів з розмінування земель сільськогосподарського призначення. Було затверджено, яким визначено першочергові завдання щодо проведення весняно-польових робіт, координації діяльності органів державної влади, операторів протимінних заходів, органів місцевого самоврядування та суб'єктів господарювання. Передбачається, що роботи з розвідки та розмінування проводитимуться в першу чергу на територіях, де проблема забруднення земель є найбільш гострою, а очищення сільськогосподарських угідь найбільш економічно виправданим. За розрахунками, необхідно обстежити дев'ять областей України (Дніпропетровську, Запорізьку, Київську, Миколаївську, Сумську, Харківську, Херсонську, Чернігівську та Черкаську). У цих регіонах необхідно розмінувати приблизно 470 тис. га сільськогосподарських угідь. Українське законодавство та нормативно-правова база відповідають стандартам і правилам ЄС.

У сфері безпечності та якості харчових продуктів, кормів, здоров'я та благополуччя тварин з метою гармонізації національної законодавчої бази із законодавством ЄС прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення державного регулювання безпечності та розвитку харчових продуктів». тваринництва» від 30.06.2023 р. № 3221-X20.

Закон передбачає, серед іншого:

- затвердження правил державної реєстрації використання тверджень, що знижують ризик захворювань - відповідно до вимог Регламенту (ЄС) № 1924/2006 Європейського Парламенту та Ради від 20 грудня 2006 року;
- надання споживачам обов'язкової інформації про харчові продукти – відповідно до Регламенту (ЄС) № 1169/2011 Європейського Парламенту та Ради від 25 жовтня 2011 року;
- дає визначення поняттям «харчовий продукт кустарного виробництва», «швидкозаморожений харчовий продукт», «сучасний харчовий продукт» та встановлює особливі вимоги до маркування та реалізації таких харчових продуктів;
- впровадження положень міжнародних стандартів ISO/TS 19657:2017 щодо критеріїв натуральних харчових інгредієнтів та ISO 23662:2021 щодо критеріїв харчових продуктів та харчових інгредієнтів, придатних для вегетаріанців та веганів;
- класифікація гібридних свиней як племінних ресурсів відповідно до вимог Регламенту ЄС 2016/1012 щодо зоотехнічних та генеалогічних умов для розведення, торгівлі та імпорту певних тварин до ЄС;
- створення Державного реєстру харчових добавок, ароматизаторів та харчових ферментів, Державного реєстру найновіших харчових продуктів та Державного реєстру претензій на медичні послуги;
- у разі визнання кормових добавок, якщо вони зареєстровані в ЄС, без проведення процедури державної експертизи, реєстрація сортів рослин та торгівля насінням і садивним матеріалом спрощується відповідно до положень законодавства ЄС [33].

Зокрема, передбачено: подання в електронному вигляді заявки на сорт; зменшення кількості експертних та реєстраційних проваджень, ліквідація більшості поточних бюрократичних документів; встановлення чітких строків проведення сортовипробування: до 20 днів - розгляд заявки на сорт; уточнення професійних термінів відповідно до директив ЄС; встановлення критеріїв уповноваження органів сертифікації, зокрема щодо наявності власної

акредитованої лабораторії; спрощення порядку ввезення на територію України насіння та садивного матеріалу, сортів, відомості про які внесено до Реєстру сортів рослин України тощо. Встановлено, що державна реєстрація сортів, зареєстрованих у державах-членах ЄС або США проводиться за бажанням заявника без проведення кваліфікаційного іспиту. На виконання євроінтеграційних зобов'язань України щодо удосконалення процедури оцінки відповідності насіння і садивного матеріалу при визначенні їх сортових ознак, умов насінництва та розсадництва, застосування конкурентної політики під час польового оцінювання як елементу, спрощена процедура сертифікації [38].

А точніше: сільгоспідприємці отримали можливість укласти договір про надання послуг з польової оцінки посівів чи насаджень безпосередньо з незалежним (приватним) аудитором (агрономом-інспектором) без участі державного органу сертифікації; встановлені вимоги до аудитора щодо конфіденційності інформації, яку він отримує під час виконання роботи, його незалежності від комерційних та інших інтересів суб'єкта насінництва та розсадництва; Встановлено персональну відповідальність аудитора за достовірність інформації, що міститься у виданих актах польової бонітації та актах шлюбу посівів та насаджень багаторічних насаджень. Відповідно до вимог європейського законодавства, з метою забезпечення стабільної епізоотичної ситуації в країні, на відведеній території чи в господарстві оновлено перелік хвороб тварин, а також заходи щодо їх профілактики, локалізації та у разі необхідності знищення хворих тварин, що здійснюється за рахунок коштів державного бюджету. Зокрема, фізичним особам передбачено відшкодування з державного бюджету вартості птиці, знищеної під час застосування протиепідемічних заходів. Виплата фізичним особам вартості живих свиней та/або живої птиці, вилучених із епізоотичного вогнища та зони захисту від африканської чуми свиней та/або чуми птахів (високопатогенного грипу), здійснюється на підставі рішення комісії або місцевого влади. державні надзвичайні комісії з епізоотичних захворювань на підставі

декларації та акта про вилучення сільськогосподарських тварин з метою їх знищення або забою в період боротьби з особливо небезпечними (карантинними) хворобами. У рамках міжнародної допомоги та співпраці реалізується низка проектів для підтримки фермерів та громад під час війни.

У 2023 році в рамках Програми розвитку сільського господарства та сільських територій (АГРО) USAID надав насіння та добрива фермерам на площі близько 370 000 гектарів. Завдяки цій допомозі українські аграрії зібрали понад 110 тис. тонн насіння соняшнику та збільшили врожайність зернових, зібравши додатково 220 тис. тонн. У рамках конкретної програми весняної посівної у 2024 році 7 тис. Українські аграрії безкоштовно отримають мінеральних добрив на загальну суму 14 тис. тон. Фермери, які: обробляють від 5 до 500 га в будь-якому регіоні України (крім тимчасово окупованих територій); культивуються злакові або олійні рослини; зареєстровані як юридичні особи чи фізичні особи-підприємці, зокрема сімейні фермерські господарства; відповідати іншим умовам програми. Претенденти, які обробляють від 5 до 20 га землі (власної та орендованої), отримають 1 тону добрив. Господарства, що обробляють від 20 га до 500 га - 2 тонни добрив.

Пріоритет в отриманні добрив матимуть фермерські господарства, власниками або заявниками яких є жінки (згідно з інформацією, що міститься в системі ДАР – Держагрореєстр). Прем'єра добрив запланована на листопад-грудень 2023 року. Заявки можна було подавати з 1 по 14 листопада через ДАБЧ, але 1 листопада 2023 року реєстрацію завершили, оскільки вже була подана необхідна кількість заявників. Зібрано 24. Через Державний аграрний реєстр надається допомога Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (FAO) за двома програмами. - Програма підтримки, що фінансується Європейським Союзом, спрямована на несубсидійну інвестиційну допомогу для мікро- та малих сільськогосподарських виробників, кооперативів та асоціацій виробників із географічними зазначеннями (GI). Участь у програмі можуть взяти фермери Львівської, Івано-Франківської, Закарпатської та

частково Чернівецької областей. Сума гранту становить 1000 доларів США. США до 25 тис. дол. США.

- Програма постачання насіння ярих культур (пшениці, ячменю, гороху) для підтримки дрібних фермерів областей першої черги, а саме: Сумської, Чернігівської, Донецької, Харківської, Дніпропетровської, Запорізької, Миколаївської, Херсонської та Одеської областей.

У програмі можуть брати участь юридичні особи та фізичні особи-підприємці, які мають зареєстровані землі сільськогосподарського призначення від 10 до 500 га. Розмір допомоги становить 2 тонни насіння ярих культур на обране господарство в залежності від регіону. Ще одним важливим напрямком діяльності ФАО є підтримка сільських господарств у постраждалих від війни районах. Навесні 2023 року члени сільських домогосподарств кількох міст Харківської області отримали від ФАО насіння картоплі та овочів із борщового набору. Загалом допомогу отримали 5 тисяч сімей, кожна з яких безкоштовно отримала по 50 кг картоплі та набори високоякісного насіння капусти, редиски, баклажанів, цибулі, буряка, томатів тощо. Така допомога надавалася завдяки фінансовій підтримці Гуманітарний фонд для України, уряди Німеччини, Франції, Японії та Європейського Союзу. Також допомогли членам сільських домогосподарств, які вирощують птицю чи свиней для власних потреб. Крім того, навесні 2023 року за сприяння ФАО понад 9 тисяч сімей у 13 населених пунктах постраждалої від війни Харківської області отримали кормові набори для птиці та тварин на відгодівлі. Зокрема, понад 8 тис. комплектів для відгодівлі курей та 2631 комплект для відгодівлі свиней було роздано власникам сільських господарств. Мешканці Дергачівської та Печенізької гмін також отримали 1100 курей і стільки ж наборів спецкорму [17] для їх годування.

Міжнародна гуманітарна організація Mercy Corps пропонує дві безкоштовні програми – для агропідприємств, які перенесли свою діяльність, а також для агропідприємств з подолання наслідків війни в Київській, Полтавській, Сумській та Чернігівській областях. Фінансову підтримку надає

Швейцарське агентство розвитку та співробітництва (SDC). Підтримка (середній розмір – 40 тис. дол. США) для малих і середніх сільськогосподарських підприємств здійснюється у вигляді спільних інвестицій у переробку, виробництво з доданою вартістю, зберігання, надання різноманітних сільськогосподарських послуг тощо.

Сільськогосподарські підприємства також можуть скористатися Програмою фінансової допомоги особам, переміщеним (або переселеним) через війну малим і середнім підприємствам. Програма діє в Київській, Івано-Франківській, Львівській та Тернопільській областях і спрямована на збереження та створення робочих місць для внутрішньо переміщених осіб та постраждалого внаслідок бойових дій населення. Надається фінансова допомога (середній розмір – 20 тис. дол. США) на придбання основних засобів. Умовою участі у вищезазначених програмах є інвестування власних коштів до 50% від суми фінансової допомоги [3]. З метою підвищення сталості та ефективності сільськогосподарської діяльності відкрито Центр агропромислового розвитку «Victory Harvest», який працюватиме у 8 областях України (Івано-Франківській, Вінницькій, Тернопільській, Львівській, Рівненській, Хмельницькій, Чернівецькій та Черкаській). Центр розпочав свою роботу в рамках проекту міжнародного співробітництва ReACT4UA («Імплементация та виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у сфері торгівлі»), що фінансується урядом Німеччини. Проект реалізується ГО «Буковинська агенція регіонального розвитку» у партнерстві з ВГО «Національна сільськогосподарська дорадча асоціація України» та ГО «Агенція місцевого економічного розвитку Яворівщини». Центр надає безкоштовні послуги, орієнтовані на потреби фермерів, інформує про інновації в рослинництві та допомагає посилити здатність фермерів адаптуватися до змін в аграрному секторі та нових потреб, змінити бізнес-модель, диверсифікувати виробництво та отримати фінансові ресурси для розвитку бізнесу [58].

Проведені заходи дозволять зменшити негативні наслідки війни для аграрного сектору та створити умови для збереження та відтворення його виробничого потенціалу. Подальша державна аграрна політика має бути спрямована на підвищення стійкості аграрного сектора в умовах повномасштабної війни та післявоєнної відбудови. Основні напрямки в умовах повномасштабної війни мають бути спрямовані на збереження працездатності ланцюга «виробництво — переробка — зберігання — постачання продовольства населенню». Надзвичайно важливим є збільшення виробництва сільськогосподарської продукції, пошук і створення нових (особливо тимчасових) потужностей для зберігання та попередньої обробки сільськогосподарської продукції, врахування всіх можливостей державного та приватного секторів у постачанні продуктів харчування до своїх точок. на продаж. В умовах післявоєнної відбудови необхідно забезпечити диверсифікацію розвитку сільськогосподарського виробництва на основі підвищення капіталізації та інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств, створення ринкових інститутів, які забезпечуватимуть підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва ресурсів, що використовуються у сільському господарстві, зміцнення продовольчої безпеки країни, розвиток універсальності та збільшення експорту товарів вищої якості.доданої вартості.

Отже, у цілому публічне управління ресурсним потенціалом аграрного сектору економіки можна визнати задовільним. Також зауважимо, що це питання потрібно тримати під постійним контролем.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РЕСУРСНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ

3.1. Механізм публічного управління ресурсним потенціалом аграрного сектору в умовах забезпечення економічної безпеки

Виступаючи гарантом нормального функціонування суспільства, безпека стає основою його розвитку, що можливо за однієї умови – відсутності загроз і небезпек для суспільства та окремих фізичних і юридичних осіб. Громадська безпека є невід'ємною частиною прав та інтересів усіх без винятку учасників суспільних відносин. Забезпечення громадської безпеки передбачає два основні проблемні блоки: перший блок – виявлення низки загроз, які в сукупності становлять загрозу життєдіяльності суспільства; Другий блок – це формування та активація механізму, що дозволяє мінімізувати негативні наслідки реальних загроз для суспільства, а також створити сприятливі умови для його загального розвитку [49]. Дуже часто під безпекою розуміють стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави від внутрішніх і зовнішніх загроз. Темпи розвитку сектору харчування та напоїв впливають на економічну безпеку та соціально-економічне становище країни. В умовах функціонування значної кількості соціально-економічних і природних факторів, які на сучасному етапі не підлягають регулюванню суб'єктами господарювання, виникає необхідність централізованого державного управління цією стратегічно важливою галуззю на всіх рівнях. Сучасне управління харчовою промисловістю та місцевим господарством багато в чому поступається країнам з розвиненою ринковою економікою. Дедалі важливішим стає створення механізму управління цією галуззю для забезпечення її постійної адаптації до умов навколишнього середовища, що швидко змінюються. Такий механізм має базуватися на тому, що перехід до ринкових відносин ні в якому разі не означає повної нерегульованості економічних процесів.

Перспективи забезпечення економічної безпеки вирішальною мірою залежать від успішності реформування та технологічної модернізації всіх сфер

національної економіки. Це вимагає запровадження потужних стимулів для активізації інвестицій та інновацій, які є основою конкурентоспроможності та безпеки країни. Зусилля економічної політики мають бути спрямовані на: розвиток потенціалу внутрішнього ринку та відновлення платоспроможності суспільства та підприємств; розвиток інноваційної інфраструктури; відродження вітчизняної науки та винахідництва на основі глибокої взаємодії з бізнесом для впровадження інновацій; реалізація потенціалу спеціальних режимів господарської діяльності та залучення іноземного капіталу; забезпечення ефективної системи державного інвестування пріоритетних і масштабних проектів розвитку на основі приватно-державного партнерства.

Під механізмом державного управління харчовою промисловістю розуміється сукупність методів, форм та інструментів реалізації стратегії розвитку держави на різних рівнях управління: об'єднання підприємств, суміжних, регіональних та загальнодержавних галузей, пріоритетом яких є забезпечення сталого розвитку харчової промисловості. аграрний сектор. Його принципи демонструють сутність державного управління сектором харчових продуктів і напоїв як аспекту економічної безпеки. Вчені класифікують принципи залежно від масштабів і спрямованості сільськогосподарського виробництва. З точки зору економічної безпеки запропоновано такі принципи державного управління продовольчим сектором: принцип аграрного протекціонізму, який передбачає захист місцевого сільськогосподарського товаровиробника у його відносинах з іншими галузями та регулювання імпорту продовольства; принцип поєднання економічних і соціальних цілей, коли заходи державного управління враховують ціннісні орієнтації та поведінку різних груп населення; принцип поєднання індикативності та спрямованості, що виникає внаслідок наявності неоднорідних систем управління та організацій з різними формами власності (єдиною, приватною, змішаною) з домінуванням індикативності в процесі переходу до ринку; принцип програмного регулювання, який відображає форму державного впливу на аграрний сектор (розробка та реалізація різноманітних програм –

міжгалузевих, галузевих, функціональних, регіональних тощо) [30]. Дії держави мають сприяти ринковому саморегулюванню, яке не повинно перевищувати межі, за якою гарантія виконання того, що охоплюється питанням ринкового саморегулювання, зменшується або підривається. Важливість ринкового саморегулювання, однак, не впливає з того, що держава може послабити підтримку окремих галузей національної економіки, особливо аграрного сектора [13]. Навпаки, саме в перехідний період становлення ринкових відносин роль держави в ринковому регулюванні, включаючи додаткові заходи, спрямовані на цілеспрямоване бюджетне виправлення ринкових «недоліків», є особливо великою. Зазвичай виділяють низку неефективних ситуацій, які вказують на «провали» ринку: монополії порушують ринковий механізм: недосконалість і недостатність інформації про попит, ціни, якість продукції тощо. В результаті суб'єкти господарювання не можуть приймати правильних економічних рішень, наявність несприятливих для існування ринку «ніш» (страхування, венчурні інвестиції тощо), зовнішні ефекти господарської діяльності людей. У зв'язку з цим важливим є державний вплив з метою встановлення правових «правил гри», проведення антимонопольної політики, соціального забезпечення, стимулювання виробництва та споживання економічних і духовних благ [50]. Враховуючи складність і гнучкість методології державного управління продовольчим сектором, зазначимо, що основою захисту його сфер є формування адекватного сучасним ринковим умовам організаційно-економічного механізму, який відіграє роль систематизації харчовий сектор. характеристика форм, методів та інструментів, які використовуються для досягнення цілей і завдань економічної безпеки та підвищення конкурентоспроможності місцевого продовольства. Таким чином, методологія державного управління продовольчою сферою в аспекті економічної безпеки, заснована на використовуваних формах, методах, механізмах та інструментах, виражається в побудові організаційно-економічного механізму, спрямованого на досягнення цілей і завдань розвитку.

При цьому вид використовуваних форм, методів і засобів державного управління залежить від важливої основи аграрних відносин: економічної, яка формується в процесі виробничої діяльності, чи правової, яка формує умови і принципи господарювання. Тому стабільне функціонування сучасної ринкової економіки потребує оптимізації ролі держави та її системи регулювання в окремих сферах економіки. Державне управління аграрним сектором економіки передбачає активне втручання адміністративних, господарських, фінансових та інших державних органів і установ у розвиток цієї сфери, забезпечення продовольчої безпеки. Аграрний сектор як суб'єкт господарювання характеризується особливою складністю, оскільки передбачає сукупний вплив економічних, біологічних, соціальних і науково-технічних чинників, які також є системоутворюючими елементами. Як зазначає В. М. Анікієнко, з точки зору економічної теорії об'єктивна необхідність державного управління аграрним сектором зумовлена унікальними особливостями, характерними для цієї сфери економіки, а також її місцем і значенням у забезпеченні економічної безпеки країни та життєдіяльності суспільства [6]. Слід пам'ятати, що централізований вплив держави на аграрний сектор економіки зумовлений величезною кількістю соціально-економічних і природних факторів, які суб'єкти господарювання не можуть регулювати на сучасному етапі.

Слід наголосити на двох основних тезах – агросектор не є економічно самодостатньою галуззю, а аграрний ринок є саморегульованим. В Україні в умовах трансформації унікальність сільськогосподарської праці та її продукції, з одного боку, забезпечує достатню пропозицію та стабільний попит, а з іншого боку, існує постійна тенденція до відставання цін і доходів сільгоспвиробників. відстає від інших сфер народного господарства, що відповідно позбавляє цей вид діяльності мотивації. У зв'язку з цим харчова галузь через свою специфіку потребує захисту з боку держави, щоб вона могла ефективно функціонувати, що дозволяє їй ефективно розвиватися та бути конкурентоспроможною в умовах ринкової економіки. Масштаби та

можливості державного управління мають відповідати наявним ресурсам та політичній волі органів державної влади. Особливо це помітно в країнах, де зусилля держави і ринкові відносини інтегровані. Державна підтримка сільського господарства в країнах з розвинутою економікою має значну питому вагу в загальній вартості сільськогосподарської продукції: найвищий відсоток зафіксований у Швейцарії – 82 %, Норвегії – 75 %, Ісландії – 73 %; До країн із найнижчим рівнем сільськогосподарських субсидій належать Австралія (10%) і Нова Зеландія (3%) [49].

Підсумовуючи, можна сказати, що в країнах з розвинутою економікою аграрний сектор є одним із пріоритетних напрямків економіки. Україна також входить до числа країн з мінімальним рівнем субсидування харчової галузі. Державна підтримка, через наявність непереборних особливостей аграрного сектора, які не дозволяють йому конкурувати з іншими сферами національної економіки та в цілому гарантувати економічну безпеку країни, є невід’ємним механізмом функціонування аграрного сектора. харчовий сектор на сучасному етапі розвитку, що підтверджується досвідом розвинених країн світу, де політика аграрного протекціонізму активно розглядається як стратегічний пріоритет.

Основними причинами необхідності та доцільності нової державної підтримки розвитку сектору харчових продуктів і напоїв в економіці на нинішньому рівні, на нашу думку, є:

- 1) велике значення сектору харчових продуктів і напоїв в економіці; для вирішення проблем економічної безпеки країни, забезпечення всіх соціальних верств населення повноцінними та екологічно чистими продуктами харчування, створення умов для стимулювання розвитку інших галузей народного господарства на основі міжгалузевих зв'язків;

- 2) збереження критичного стану ресурсного потенціалу харчової промисловості, особливо племінної галузі, де спостерігається стійка негативна динаміка поголів'я худоби та зростання зобов'язань сільськогосподарських товаровиробників;

3) зниження рівня та якості життя людей у сільській місцевості, високий рівень безробіття, зникнення населених сільських територій;

4) значне перевищення обсягів імпорту окремих видів продовольства над місцевим виробництвом сільськогосподарської продукції, що створює загрозу національній безпеці країни;

5) незначні позитивні ефекти впливу держави на вирішення низки соціально-економічних проблем розвитку агропродовольчої галузі, низький економічний ефект від макроекономічних заходів, які вживаються урядом країни для її розвитку;

6) очевидна потреба конкретної зміни в процесі реформування агропродовольчого сектору економіки, зміни стратегії і тактики на більш ефективні, що сприяють його вдосконаленню та стимулюванню економічної активності сільських товаровиробників.

Зважаючи на специфіку агропродовольчого сектору економіки, його значну роль в економіці та політиці країни, а також неспроможність ринкових регуляторів забезпечити ефективне функціонування аграрної сфери, об'єктивно необхідним видається посилення впливу держави та державна підтримка аграрного сектору в цілому та всіх його суб'єктів господарювання. Слід підкреслити, що одним із завдань державного управління у сфері виробництва продуктів харчування та напоїв є забезпечення економічної безпеки та підвищення її конкурентоспроможності. Основними критеріями економічної безпеки аграрного сектору є: виробництво та споживання основних продуктів харчування; енергетичність раціону і співвідношення в ньому білків, жирів і вуглеводів; індекс доступності їжі, як фізичної, так і економічної; відсоток залежності поставок продовольства від імпорту. Одним із найвідчутніших і найболючіших проявів економічної кризи та інфляції для населення України є значний спад виробництва сільськогосподарської продукції та значне зростання цін на продукти харчування. Неминучим наслідком цього є зниження споживання продуктів харчування, погіршення їх структури, якості, асортименту та збільшення частки витрат на харчування в

загальних витратах населення. Нині дедалі більші групи населення України не мають можливості забезпечити мінімально необхідний рівень харчування. Важливо відзначити, що кожен сектор економіки дуже чутливий до регуляторних дій з боку державних органів, особливо в секторі харчових продуктів і напоїв. Державна політика визначає умови, в яких функціонує вся соціально-економічна система, в тому числі й сільське господарство. Визначаючи пріоритетні галузі економіки, держава використовує управлінські механізми для досягнення бажаного зростання та розвитку, що в свою чергу є критерієм ефективності такої політики. Тому не останню роль у розвитку сільського господарства відіграє державна політика та державне управління розвитком і функціонуванням аграрного сектору [13].

Цільові програми в харчовому секторі за своєю природою завжди мають стратегічний характер і завжди взаємопов'язані, що пов'язано зі специфікою сільськогосподарського виробництва. Але найголовніше, що об'єднує сучасну класифікацію цільових комплексних програм – це забезпечення економічної безпеки регіонів. В умовах розвитку ринкової економіки побудова такого рівня та конкурентоспроможності регіональної продукції, її зв'язку зі стратегією регіону, щоб вона відповідала виробничо-ресурсному потенціалу на момент формування базової конкурентоспроможності та дозволяла мотивувати її розвиток відповідно до сталого розвитку всіх цільових програм на середньо- та довгострокову перспективу, спрямованих на досягнення стійкої, економічно та соціально адекватної економічної безпеки регіону. У вітчизняній практиці існують труднощі з кількісним визначенням коштів, які спрямовуються на підтримку агропродовольчого сектору всієї економіки. Отримання об'єктивних аналітичних даних щодо видатків бюджету на підтримку аграрного сектору наразі є складним через відсутність діючої та єдиної системи спеціалізованого обліку. Місцеві бюджети надають значні обсяги бюджетної підтримки аграріям, а прозорість роботи місцевих бюджетів наразі залишає можливості для вдосконалення. Державна підтримка сектору харчової промисловості є важливим елементом економічної безпеки

переважної більшості країн, як розвинених, так і тих, що розвиваються. Залежно від рівня економічного розвитку країни та розвитку аграрного сектору змінюються форми державної підтримки: від субсидування окремих галузей і видів діяльності до несуміжних видів діяльності, що забезпечують необхідний рівень життя сільськогосподарських товаровиробників. Перехід до цього етапу стає можливим за умови високого технологічного рівня та вирішення проблем його підтримки та розвитку.

Аграрний сектор економіки України знаходиться в такому стані, що на перший план виходять проблеми навіть простого відтворення, тому ефективне використання вкрай обмеженого бюджету державної програми є актуальним елементом аграрної політики. Розвиток економіки України супроводжується поглибленням її інтеграції у світовий економічний простір, у тому числі у світову продовольчу систему. Членство України в СОТ, яка є однією з провідних організацій у сфері розвитку міжнародної торгівлі та інвестицій, можна розглядати як необхідну умову лібералізації торговельного режиму між Україною та ЄС, створення вільної торгівлі зони та поступова інтеграція України до Європейського Союзу [7]. Для побудови ефективної системи державної підтримки аграрного сектору України необхідно розподілити завдання та окремі напрямки між рівнями управління галуззю. Формування ефективної бюджетної політики в агропродовольчому секторі економіки безпосередньо пов'язане із здійсненням заходів щодо вдосконалення форм підтримки, механізму розподілу та використання коштів державної підтримки, раціональної стратегії сталого розвитку країни. аграрний сектор [13-14]. Основними орієнтирами, які мають бути досягнуті, є: оптимізація регуляторної функції держави та законодавче забезпечення принципів бюджетної підтримки, а саме: довговічності; адресності; Гарантія; рівний доступ; дотримання зобов'язань перед СОТ (при формуванні бюджету національного аграрного сектору слід пам'ятати, що аграрна політика країни вже є елементом аграрної політики ЄС); розмежування завдань, які вирішуються на державному та регіональному рівнях, а також з урахуванням

регіональної специфіки; стимулюючий характер державної підтримки, яка має надаватися після виконання певних умов, встановлених органами управління галуззю (наприклад, диверсифікація виробництва, впровадження природоохоронних заходів тощо).

Ефективність державної підтримки може бути суттєво підвищена шляхом створення інституційної організації державних субсидій як набору розроблених правил поведінки, що регулюють відносини держава-реципієнт, що має включати, насамперед, чіткі принципи регулювання та правові зобов'язання щодо гарантованого забезпечення державної підтримки у чітко визначені терміни; по-друге, виконання трьох виконавчих функцій: дозвіл на отримання державних платежів, здійснення платежів та облік їх використання; по-третє, здійснення двох контрольних функцій: внутрішнього аудиту та технічного контролю [52]. В умовах обмеженості бюджетних ресурсів можлива ефективна державна фінансова допомога на основі її концентрації та поступового вирішення завдань сільськогосподарського виробництва з урахуванням найбільш оптимальних природно-кліматичних умов і наявності відповідних ресурсних, економічних та інших гарантій досягнення мети. підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва та формування прибутковості сільськогосподарських підприємств. Специфічним механізмом державної підтримки агропродовольчого сектору економіки є відкрита система (у такій системі порушення у функціонуванні одного з елементів знижують ефективність усієї системи), внаслідок чого вона необхідно враховувати вплив на нього зовнішніх факторів (політичних, ринкових, міжнародних, соціальних тощо). При розробці стратегії необхідно наголосити на необхідності державної підтримки суб'єктів малого підприємництва харчової промисловості, представлених насамперед домогосподарствами та фермерськими господарствами. Для малих підприємств необхідно створити такі ж умови ведення бізнесу, як для середнього та великого агробізнесу. Механізм єдиної системи державної підтримки продовольчої галузі передбачає: необхідність поєднання різних

форм підтримки; прямі (субсидії), непрямі (пільгове оподаткування тощо) та непрямі (не пов'язані безпосередньо з сільськогосподарським виробництвом). Гармонійне поєднання всіх форм і методів державної підтримки надає організаційно-економічному механізму додаткової стійкості та ефективності.

Ключовими аспектами управління агропродовольчим сектором економіки в контексті економічної безпеки мають бути умови доступу імпортного продовольства на внутрішній ринок країни, заходи щодо державної підтримки місцевого виробництва, підтримка та активізація експорту, інформування та технічної допомоги для торгівлі, гармонізації національного законодавства зі стандартами СОТ. У вітчизняній практиці існують труднощі з кількісним визначенням коштів, які спрямовуються на підтримку агропродовольчого сектору всієї економіки. Отримання об'єктивних аналітичних даних щодо видатків бюджету на підтримку аграрного сектору наразі є складним через відсутність діючої та єдиної системи спеціалізованого обліку. Значні обсяги бюджетної підтримки харчової галузі виділяються з місцевих бюджетів, і прозорість роботи місцевих бюджетів наразі залишає можливості для покращення. Подальший хід аграрних перетворень в Україні значною мірою залежить від обраних напрямків на майбутнє, які відповідають розвитку ефективного агропромислового виробництва, створенню розвинених ринків, продовольчій безпеці країни, підвищенню рівня доходів на селі, територій, а також охорони і відтворення природних ресурсів. Це відповідає неоднозначності державного регулювання харчової галузі на різних рівнях управління [49].

З цієї точки зору на державному рівні її розвиток має відбуватися за такими напрямками: інституційне забезпечення сталого розвитку аграрного сектору; створення гідних і рівних умов конкуренції в аграрному секторі; розвиток фінансової інфраструктури аграрних ринків; проведення заходів, спрямованих на розширення ринків збуту сільськогосподарської продукції. Важливим інструментом вирішення такого роду завдань при проведенні активної структурної політики аграрного сектору є цільове програмне

фінансування. Регіональний рівень державного управління продовольчим сектором вирішує завдання розвитку за такими основними напрямками: підвищення ресурсного потенціалу сільського господарства та переробної промисловості; структурна перебудова аграрного сектора внаслідок збільшення інвестицій у технологічно передове та конкурентоспроможне виробництво; розвиток соціальної інфраструктури в сільській місцевості; створення ефективного механізму державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників на основі вибіркового підходу. Разом вони дають змогу досягти стабільного продовольчого забезпечення населення області, створити високоефективне сільськогосподарське виробництво та підвищити рівень добробуту сільського населення. Регіональний рівень державного управління здійснюється за такими напрямками: правове обслуговування антикризового управління та діяльності антикризових менеджерів; організаційно-правовий та фінансово-економічний аналіз стану підприємства; розробка засобів виходу підприємства з кризи на основі розрахунків з оцінки нерухомості, інвестиційних проектів та бізнес-планів. Така спрямованість державного управління дозволяє сільськогосподарським підприємствам отримувати необхідну інформацію та використовувати фінансові інструменти для підвищення ефективності використання наявних ресурсів. Державна підтримка здійснюється за рахунок бюджетів усіх рівнів (державного, регіонального та місцевого). При цьому його механізми на різних рівнях мають доповнювати один одного та сприяти становленню та нормальному функціонуванню аграрного сектору. Тому для забезпечення економічної безпеки та підтримки агропродовольчої галузі органи виконавчої влади потребують швидкого, надійного та, за можливості, повного інформаційно-аналітичного надання державної допомоги. Оскільки, з одного боку, державна підтримка місцевих товаровиробників свідчить про потенціал держави, з іншого боку, аналіз цільового використання бюджетних коштів, спрямованих на фінансування аграрного сектора, є важливим для визначення напрямів державної підтримки цього сектору та ступінь впливу

цільового бюджетного фінансування на процеси, пов'язані з товаровиробниками; ефективність та збалансованість державної підтримки на державному та регіональному рівнях [13-14].

Аналіз існуючих теоретичних концепцій щодо державного управління продовольчим сектором в аспекті економічної безпеки, його форм і методів дозволяє зробити висновок про економічну природу ризиків і загроз для розвитку держави та домінуючу роль продовольчого сектору. Економічні механізми та інструменти протидії цим загрозам у частині подолання їх наслідків визначають інтегруючу роль економічної безпеки в системі національної безпеки. Це зумовлює тісний зв'язок і взаємовплив елементів національної безпеки та доцільність побудови та розгляду економічної безпеки на двох рівнях. Перший рівень включає макроекономічну, фінансову, зовнішньоекономічну та інвестиційну безпеку, що представляють собою загрози, що мають виключно економічний характер, критерії оцінки рівня безпеки та інструменти державного управління. На другому рівні – економічні, соціальні, демографічні, продовольчі, енергетичні, екологічні та інші елементи національної безпеки. Тому механізми державного управління соціальним забезпеченням мають бути спрямовані на стимулювання економічного розвитку для задоволення соціальних потреб, посилення мотивації до праці та професійної діяльності населення, забезпечення необхідного рівня соціального захисту та рівня життя населення, захист культурна та природна спадщина. Це свідчить про тісний взаємозв'язок механізмів державного управління забезпеченням соціально-економічної безпеки, оскільки соціальний розвиток суспільства є потужним стимулом розвитку національної економіки і навпаки: високий рівень економічного розвитку є запорукою зростання рівень добробуту і, відповідно, соціальної захищеності населення.

Зазначене зумовлює необхідність посилення державного впливу на розвиток агропродовольчої галузі з метою усунення прогресуючої деградації сільської громади, здійснення комплексу заходів щодо державної підтримки

для забезпечення ефективності функціонування сільськогосподарських підприємств, створити умови для гармонійного розвитку сільської місцевості та підвищення добробуту товаровиробників та створити повноцінну інфраструктуру виробництва [9].

3.2. Пріоритети державного регулювання відтворенням ресурсного потенціалу аграрного сектору

Аграрний сектор економіки України є надійною основою забезпечення продовольчої безпеки країни, базою для розширення експортного потенціалу та джерелом забезпечення внутрішнього попиту на сільськогосподарську та харчову продукцію. Важливими факторами для розвитку аграрного сектору є підписання Угоди про асоціацію між Україною та країнами ЄС, а також створення зони вільної торгівлі з Європейським Союзом у рамках цієї угоди, оскільки перспективи поступового розвитку ринку країн ЄС від місцевих компаній, підвищення рівня якості, безпеки та екологічних характеристик української сільськогосподарської продукції.

Сьогодні перед Україною постало актуальне завдання розробки механізмів державної аграрної політики, які підвищують ефективність використання наявного потенціалу аграрного сектора економіки. Для цього особливу увагу необхідно приділити створенню умов для його інституційного забезпечення, що передбачає, насамперед, розвиток сільських територій, створення механізмів співпраці держави та аграрного бізнесу, розвиток дорадчої діяльності в сільському господарстві. система у формі інформаційно-консультативної допомоги фермерам і селянам, розвиток малого сільськогосподарського виробництва, сільськогосподарської кооперації, що забезпечує інтеграцію особистих селянських господарств населення в ринкові механізми функціонування аграрного сектора економіки села.

Більшість науковців розглядають державне регулювання відтворення ресурсного потенціалу аграрного сектору як складну, постійно відтворювану систему, елементами якої є всі її ресурсні складові (природна, трудова,

фінансова, підприємницька, інформаційна, матеріально-технічна, технологічна, інституційний). А зв'язки між ними визначаються соціальними, економічними, політичними, інфраструктурними та іншими чинниками, що визначають функціонування та розвиток аграрного сектора [21].

Такий підхід означає, що потенціал ресурсів як системи знаходиться в певному середовищі, яке можна розділити на дві складові – фізичне середовище (географічне розташування, клімат, користувачі, партнери, конкуренти тощо) та абстрактне середовище (правове система), традиції та норми поведінки, рівень освіти тощо) [10, С. 23]. Фізичне середовище в нашому випадку значною мірою визначається регіональною приналежністю сільського господарства. Незважаючи на те, що середовище є абстрактним, воно значною мірою залежить від регіональних – соціальних та економічних – умов. Хоча в умовах глобалізації розгляд ресурсного потенціалу з регіональної перспективи навряд чи є можливим і методологічно доцільним.

Варто зазначити, що державне регулювання відтворення ресурсного потенціалу аграрного сектору має органічно йому властивий циклічний характер відтворення, значною мірою зумовлений природними факторами (рис. 3.1).

Сама система ресурсного потенціалу аграрного сектору країни є обмеженою, хоча й досить складною системою. Ці обмеження продиктовані насамперед природно-кліматичними та соціально-демографічними умовами ведення сільського господарства.

Складна єдність процесів взаємодії досліджуваної нами системи з навколишнім середовищем в теорії систем визначається набором різних повідомлень на різних рівнях і відповідає відповідно системній закономірності комунікабельності, одного з аспектів реалізації що полягає у створенні певної ієрархії систем.

Рис. 3.1. - Основні напрями використання державної підтримки розвитку ресурсного потенціалу аграрного сектору

Система державного регулювання відтворення ресурсного потенціалу аграрного сектору не ізольована від інших систем, а передбачає багато комунікацій із навколишнім середовищем, що становить складне та неоднорідне утворення, що включає: суперсистему (систему вищих навчальних закладів, наказ, що визначає вимоги та обмеження цієї системи); елементи або підсистеми (підпорядковані системи); системи на тому ж рівні, що й дана. Така складна єдність системи з її середовищем називається законом заразності. У нашому випадку мова йде про ієрархічну структуру ресурсного потенціалу аграрного сектора.

Зокрема, можуть бути враховані рівні світ-країна-регіон-місто-підприємство. Слід також враховувати правильність зв'язку у «внутрішньому» напрямку досліджуваної ресурсної системи щодо її підсистем і компонентів. Роль комунікаційної складової у процесах функціонування та розвитку ресурсного потенціалу нині стрімко зростає. Це пов'язано із зазначеними вище процесами глобалізації, зокрема вступом до Світової організації торгівлі.

Емерджмент — поява в системі нових, інтегративних ознак, не властивих її компонентам. Виникнення є однією з форм прояву діалектичного закону переходу кількісних змін у якісні (людству давно, ще з часів Аристотеля, відомо, що поєднання елементів створює нову якість). З цієї закономірності випливає важливий практичний висновок: неможливо передбачити властивості системи як цілого, розібравши її та розібравши на частини [27, с.236].

Ефектом, що формується, від системи державного регулювання розвитку ресурсного потенціалу аграрного сектору є забезпечення сприятливих умов для сталого функціонування та розвитку аграрного сектору економіки регіону (країни, підприємства). Параметри розглянутого ресурсного потенціалу аграрного сектора визначаються, з одного боку, природними та соціально-економічними умовами – внутрішніми та зовнішніми, а з іншого – передумовами розвитку аграрної економіки. країни, регіону, міської освіти та підприємства. Особливо слід відзначити важливість агропродовольчого виробництва і, відповідно, відповідний потенціал ресурсів для підтримки життя суспільства.

Цілісність будь-якої системи створюється зв'язками в системі, які передають властивості кожного елемента системи всім іншим елементам.

Завдяки абсолютно жорстким зв'язкам така система може перебувати тільки в одному стані. Абсолютно жорсткі зв'язки означають передачу властивостей від елемента до елемента без втрат, тоді вплив на кожен елемент системи однаково відобразиться на всіх елементах і системі в цілому. У реальних системах зв'язки між елементами не зовсім жорсткі, тому система може перебувати в декількох станах. У цьому випадку вплив на елемент системи відобразиться на всіх елементах і на системі в цілому, але з певним «згасанням». Наслідком чистоти є наявність побічних ефектів, як позитивних, так і негативних. Властивість цілісності виявляється в тому, що впливи або зміни в одному чи кількох елементах неминуче впливають тією чи іншою мірою на стан інших елементів [45]. Це свідчить про особливу важливість

структурних особливостей ресурсного потенціалу аграрного сектора економіки. Адитивність – закономірність, характерна для державного регулювання розвитку ресурсного потенціалу аграрного сектору. Він передбачає поведінку об'єкта, що складається з набору абсолютно не пов'язаних частин; тут зміна кожної частини залежить лише від самої цієї частини. Ця властивість називається фізичною адитивністю, незалежністю та розділеністю.

Якщо зміни в системі є сумою змін в її окремих частинах, то така поведінка називається відокремленою. Властивість фізичної адитивності проявляється в системі як при її розкладанні на незалежні елементи. У цьому крайньому випадку, коли ми вже не можемо говорити ні про яку систему, ми отримуємо вироджену систему.

Тому розглядуваний нами системний об'єкт, як соціально-економічну систему, значною мірою можна віднести до категорії штучних систем, а точніше природно-штучних (або природно-штучних). Це означає, що при його створенні та відтворенні слід керуватися такими принципами: орієнтація на природні господарські умови; соціальна відповідальність і актуальність; функціональна безпека; вдосконалення структури та процесів; врахування факторів зовнішнього середовища; Оперативність; постійний аналіз стану та тенденцій розвитку для забезпечення превентивного характеру управління.

Ефективна реалізація державного регулювання щодо розвитку ресурсного потенціалу аграрного сектору нерозривно пов'язана з функціонуванням та розвитком аграрного сектору. Ця обставина визначає не тільки його призначення та основні параметри, а й динамічні властивості. Тому необхідно регулярно проводити аудит потенціалу ресурсу в цілому та його основних елементів, коригуючи цілі та забезпечуючи реалізацію його функціонального призначення, адекватного умовам і вимогам, що постійно змінюються [41].

Специфіка формування державного регулювання розвитку ресурсного потенціалу аграрного сектора полягає, крім галузевих структурних

особливостей, в особливостях управління процесами його формування, розвитку, відтворення та реалізації. Створення і використання одних її елементів є керованими процесами, інших — некерованими, третіх — умовно керованими внаслідок природно-штучної природи досліджуваної нами системи. Це означає, що про параметри функціонування та управління системою аграрного ресурсного потенціалу слід говорити як про «сукупність умов, що характеризують спосіб функціонування системи» [42], можливостей управління та обмежень, зумовлених зовнішніми та внутрішніми факторами. фактори. умови системи сільськогосподарських ресурсів. Крім того, ці умови сильно змінюються в часі та просторі. Частина обмежень є основними (глобальними) – природними та соціально-демографічними. Інші не є такими жорсткими і мають дещо локальний характер (персонал, технології, фінанси тощо).

Основні системні аспекти формування державного регулювання розвитку ресурсного потенціалу аграрного сектору можна, на нашу думку, представити у такому вигляді (рис. 3.2).

Вони об'єднують в один процес, що складається з трьох взаємопов'язаних і взаємообумовлених стадій: створення, використання і відтворення ресурсного потенціалу. Саме їх послідовна та ефективна реалізація дозволить якнайкраще функціонувати аграрному сектору країни. На нашу думку, вплив менеджменту на систему ресурсного потенціалу сільськогосподарського виробництва на рівні держави, регіону, комуни, підприємства має три основні аспекти [61, с.64].

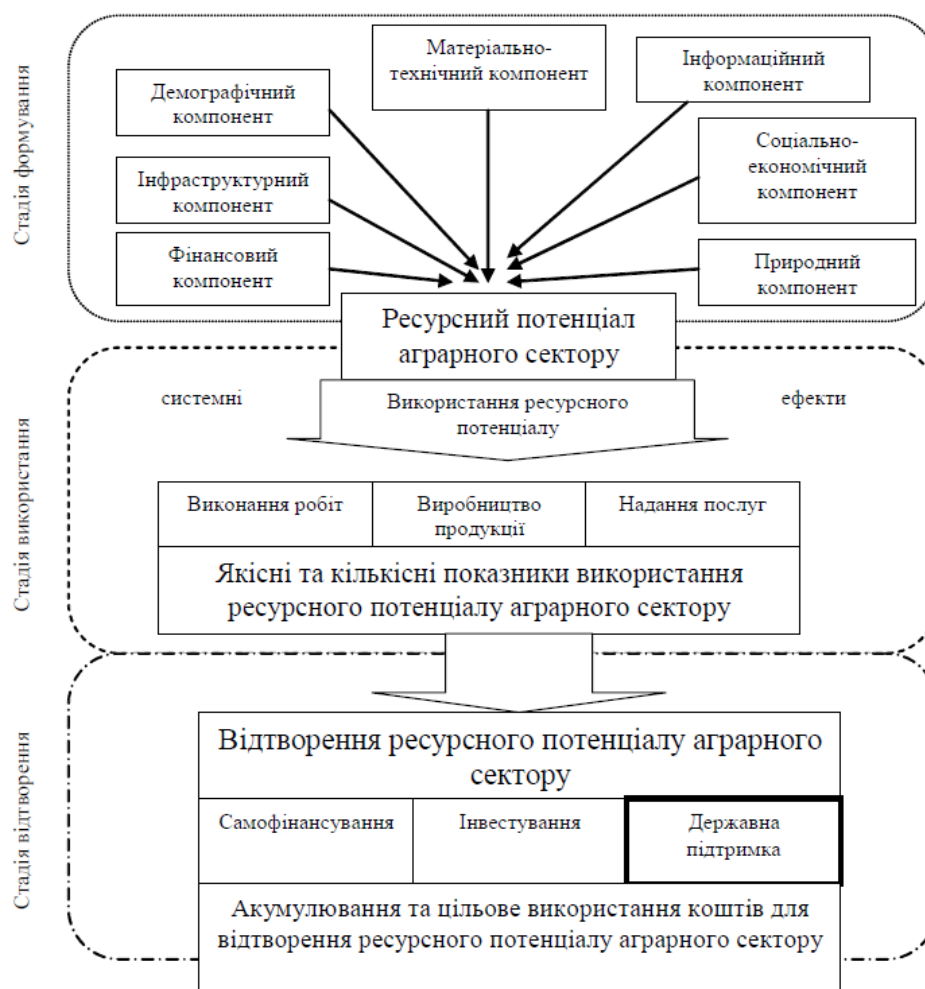

Рис.3.2. - Системні аспекти формування, використання та відтворення ресурсного потенціалу аграрного сектору
Джерело: [21].

По-перше, це їхній фактичний вплив. Це означає, що ми говоримо про управління через створення належного середовища (зовнішнього та внутрішнього). Сюди можна віднести політичну складову, фінансову складову, екологічну складову та інші. Другий – власне генерація ресурсів. На цьому етапі слід ще раз зазначити, що не всі фактори сільськогосподарського виробництва контролюються, наприклад природно-кліматичний фактор. Деякі із зазначених процесів є частково контрольованими, зокрема це стосується ресурсів Землі в їх якісному та кількісному аспектах. Нарешті, третє — реалізація ресурсного потенціалу.

Зрештою, навіть оптимальний ресурс марний, якщо його не використовувати належним чином. Тут має місце двосторонній процес – структура і масштаби виробництва визначають параметри ресурсного

потенціалу, а потенціал, у свою чергу, визначає виробничі можливості [51, с.141]. Це означає, що існує залежність між попитом і пропозицією. Слід зазначити, що дана схема може бути застосована на всіх ієрархічних рівнях аграрного сектору – від національного рівня до рівня конкретного сільськогосподарського підприємства.

Структуру прямого державного фінансування аграрного сектору України наведено на рисунку 3.3.

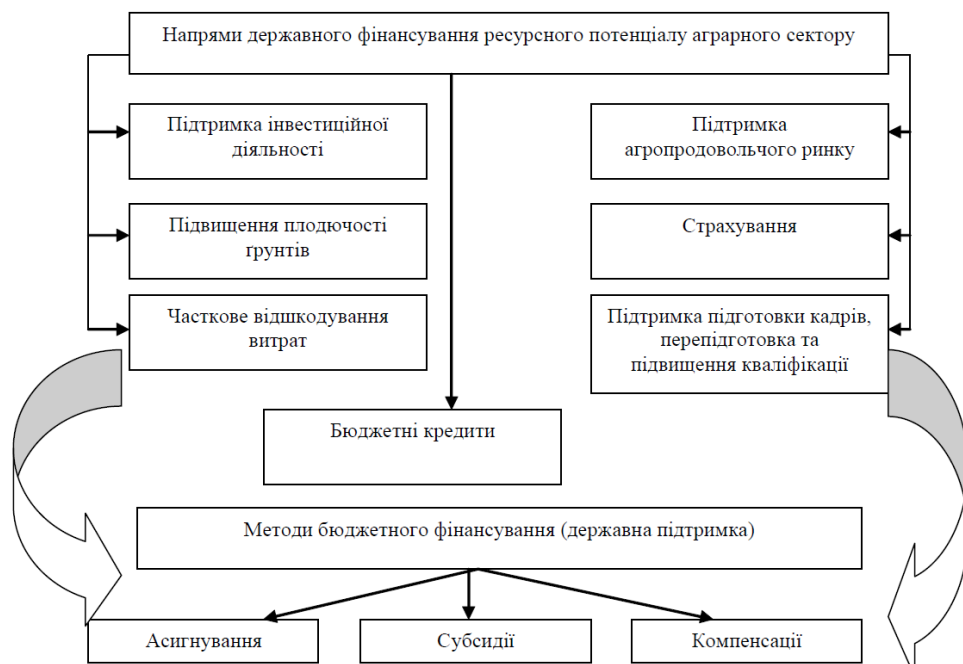

Рис. 3.3. - Структура бюджетної підтримки розвитку ресурсного потенціалу аграрного сектору
Джерело: [21].

Настанови щодо фінансової підтримки товаровиробників визначаються економічно-технологічною специфікою галузі та покликані охопити ключові сегменти господарської діяльності реципієнтів. У зв'язку зі складністю та комплексністю досліджуваних об'єктів і процесів розглянемо більш детально системні аспекти державного регулювання відтворення ресурсного потенціалу аграрного сектору. Перш за все, слід говорити про формування державного регулювання ресурсного потенціалу аграрного сектору з необхідним (і можливим) виникаючим ефектом, як необхідної умови сталого розвитку агропромислового комплексу. І хоча методологічні питання свідомого

досягнення такого ефекту наразі недостатньо досліджені, на нашу думку певною мірою можна і необхідно управляти відповідними процесами.

При цьому необхідно враховувати той факт, що в принципі не слід виходити виключно з адитивного підходу до створення системи ресурсів, а необхідно враховувати неоднаковий пріоритет і важливість різних видів ресурсів. .

Маються на увазі ті види ресурсів, без яких сільськогосподарське виробництво по суті неможливе, як-от земля, праця та капітал. Фактично вони створюють властивість стійкості (нечутливість до невеликих відхилень від припущень) системи, тобто т.зв. забезпечувати його функціонування навіть при деякому ослабленні окремих елементів. Виконання цієї умови вимагає певної функціональної надмірності зв'язків між елементами ресурсного потенціалу. Надмірна надмірність, однак, знижує ефективність системи, оскільки фактично «заморожує» деякі ресурси, тому необхідний певний баланс між виконанням вимог сталого розвитку та ефективністю ресурсної системи. Ситуація ускладнюється ризиковим характером агросектору.

При цьому слід зазначити, що виникає ефект неминуче «заряджений», який полягає у втраті деяких властивостей, характерних для зливаються утворень. Наприклад, використання певних технологій у сільськогосподарському виробництві обмежує можливості використання праці та матеріально-технічної складової. Тому слід пам'ятати, що інтеграційні процеси не повинні пригнічувати функціональні властивості інтегрованих підсистем.

ВИСНОВКИ

Структурний аналіз ресурсного потенціалу як системи взаємопов'язаних видів ресурсів стикається з проблемою їх неоднозначного трактування. У найзагальнішому вигляді можна застосувати теорію факторів виробництва, згідно з якою виділяють такі фактори, як земля, капітал і праця, з подальшим уточненням конкретних визначень та особливостей використання в аграрному секторі з урахуванням специфіки розвитку трудових відносин у соціально-економічній системі на сучасному етапі розвитку. Для фермерів земля є найважливішим чинником, який є природною умовою сільськогосподарського виробництва і бере безпосередню участь у створенні продукту.

Аграрна політика держави передбачає вдосконалення міжгалузевих економічних зв'язків та формування ресурсного потенціалу в національному агропромисловому комплексі з урахуванням його структури. Відтворення ресурсного потенціалу стосується кожної зі сфер агропромислового виробництва (за трифакторною моделлю АПК), оскільки між ними існує взаємозалежність і взаємозалежність. До цієї сфери відноситься несільськогосподарська економічна діяльність, яка забезпечує сільське господарство засобами виробництва. Значний вплив на розвиток потенціалу власних ресурсів мають кошти з державного бюджету, від яких залежить розвиток цієї сфери та ефективне функціонування агропромислового виробництва в цілому.

Аграрне виробництво є другою сферою агропромислового комплексу, в якій потенціал повітряних ресурсів створюється як за рахунок власних коштів сільськогосподарських підприємств, приватних господарських структур, так і за рахунок позикових (переважно фінансово-кредитної підтримки, прямих інвестицій). Третя сфера агропромислового комплексу включає діяльність із збору, зберігання, транспортування та переробки продукції сільського господарства і тваринництва, харчових продуктів. Ступінь відтворення потенціалу сільськогосподарських ресурсів має певний вплив на розвиток третьої сфери, оскільки функціонування цієї сфери знаходиться в прямій

залежності від обсягів зростання виробництва сільськогосподарської продукції та сировини, а також від своєчасна їх здача на зберігання та переробку.

Однією з основних умов ефективного реформування та розвитку аграрного сектору України є підвищення якості виконання державою регуляторних функцій. Рекомендовано припинити говорити про величезний ресурсний потенціал сільського господарства, а зайнятися його збереженням, відновленням і примноженням. Через певну галузеву специфіку сільського господарства неконтрольоване функціонування ринкового механізму, як правило, не може забезпечити гармонізацію економічних інтересів між галузями сільського господарства, внаслідок чого виробники не отримують значних коштів, а ефективність їх бізнесу залишається низькою. на низькому рівні. Тому існує нагальна потреба розвитку та вдосконалення державного регулювання в аграрному секторі шляхом розробки та реалізації державної аграрної політики, що потребує відповідних теоретико-методологічних підходів щодо обґрунтування структурної побудови аграрної політики та визначення засад реалізації її окремі напрямки, особливо в розрізі ресурсного потенціалу.

У 2023 році аграрна політика держави спрямована на зміцнення стабільності аграрного сектору та подолання наслідків бойових дій, підтримку експорту місцевої сільськогосподарської продукції, адаптацію нормативно-правової сфери в аграрній сфері до норм і принципів ЄС. Ефективність державної підтримки може бути суттєво підвищена шляхом створення інституційної організації державних субсидій як набору розроблених правил поведінки, що регулюють відносини держава-реципієнт, що має включати, насамперед, чіткі принципи регулювання та правові зобов'язання щодо гарантованого забезпечення державної підтримки у чітко визначені терміни; по-друге, виконання трьох виконавчих функцій: дозвіл на отримання державних платежів, здійснення платежів та облік їх використання; по-третє,

здійснення двох контрольних функцій: внутрішнього аудиту та технічного контролю.

Сьогодні перед Україною постало актуальне завдання розробки механізмів державної аграрної політики, які підвищують ефективність використання наявного потенціалу аграрного сектора економіки. Для цього особливу увагу необхідно приділити створенню умов для його інституційного забезпечення, що передбачає, насамперед, розвиток сільських територій, створення механізмів співпраці держави та аграрного бізнесу, розвиток дорадчої діяльності в сільському господарстві. система у формі інформаційно-консультативної допомоги фермерам і селянам, розвиток малого сільськогосподарського виробництва, сільськогосподарської кооперації, що забезпечує інтеграцію особистих селянських господарств населення в ринкові механізми функціонування аграрного сектора економіки села.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. 170 сімейних фермерських господарств отримали компенсацію ЄСВ від держави. URL: <https://minagro.gov.ua/news/170-simejnih-fermerskih-gospodarstv-otrimali-kompensaciyu-yesv-vid-derzhavi>
2. Coleman W., Skogstad G., Atkinson M. Paradigm Shifts and Policy Networks: Cumulative Change in Agriculture. *Journal of Public Policy*. 1996. Vol. 16. pp. 273-301.
3. Mercy Corps UERP. Програма підтримки економічної стійкості України (UERP). URL: <https://uerp.mercycorps.org>
4. Moyer W., Josling T. Agricultural Policy Reform. Politics and process in the EU and US in 1990 s. *Journal of Agricultural Economics*. 2006. vol. 57. no 1. pp. 145-148.
5. Tweeten L., Zulauf C. PublicPolicy for Aqriculture after Commodity Programs. *Review of Agricultural Economics*. 1997. Vol. 19. pp. 263-279.
6. Анікієнко В. М. Інституційні засади державного регулювання аграрного ринку на регіональному рівні. Теорія та практика держ. упр. : зб. наук. пр. / Харків. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Харків : Магістр, 2010. Вип. 2(29). С. 343 - 352.
7. Багаторічний фінансовий план ЄС на 2014-2020 pp. URL: // www.imemo.ru/index.php?page-id=502 printmade
8. Газуда Л. М. Ресурсний потенціал аграрних підприємств в умовах трансформації відносин власності / Л. М. Г азу да. - Ужгород : УжНУ. ПП „Медіум“, 2004. 220 с.
9. Гладій М.В. Використання виробничо-ресурсного потенціалу аграрного сектора економіки України: монографія. Львів: ІРД НАН України, 1998. 294 с.
10. Діброва А.Д. Державне регулювання сільськогосподарського виробництва: автореф. дис. на здобуття вчен. ступеня докт. екон. наук: спец. 08.00.03 — економіка та управління національним господарством. К., 2008. 40 с.
11. Діброва А.Д. Механізм бюджетної підтримки сільського господарства України. *Агросвіт*. 2007. № 15. С. 6-11.
12. Ерфан В.Й. Аграрний ресурсний потенціал в контексті продовольчої безпеки регіону. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib>
13. Жовнірчик Я.Ф. Державне регулювання розвитку економіки регіонів та міжрегіональних економічних зв'язків: теорія, методологія, механізми: [монографія]. Донецьк.: ТОВ “Юго– Восток, Лтд”, 2010. – 306 с
14. Жовнірчик Я.Ф. Публічне управління агропродовольчим сектором в умовах забезпечення економічної безпеки. URL: http://www.dy.nauka.com.ua/pdf/10_2019/5.pdf
15. Жураковська Л.А. Ключові політики та заходи для підтримки аграрного сектора України в умовах воєнного стану. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2023-11/az_agrarnyi-sector-30112023.pdf

30. Організаційно-економічні інструменти державної аграрної політики в Україні : аналіт. доп. / уклад. : В. М. Русан, О. В. Собкевич, А. Д. Юрченко. - Київ : НІСД, 2012. - 88 с.
31. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення законодавства у сфері охорони прав на сорти рослин та насінництва і розсадництва у відповідність із положеннями законодавства Європейського Союзу : Закон України від 16.11.2022 № 2763-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2763-20#Text>
32. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення державного регулювання в галузі рибного господарства, збереження та раціонального використання водних біоресурсів та сфері аквакультури : Закон України від 21.03.2023 № 2989-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2989-20#Text>
33. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо надання фінансової державної підтримки суб'єктам підприємництва : Постанова КМУ від 14.03.2023 № 229. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/229-2023-%D0%BF#Text>
34. Про внесення змін до переліку секторів критичної інфраструктури : Постанова КМУ від 09.05.2023 № 455. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/455-2023-%D0%BF#Text>
35. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо звільнення від сплати екологічного податку, плати за землю та податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, за знищене чи пошкоджене нерухоме майно : Закон України від 11.04.2023 № 3050-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3050-20#Text>
36. Про внесення змін до порядків, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 21 червня 2022 р. № 738 : Постанова КМУ від 27.10.2023 № 1125. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/provnesenniazmin-do-poriadkiv-zatverdzhenykh-postanovoiu-kabinetu-ministriv-ukrainy-vid-21-cherwnia-2022-r-738-i271023-1125>
37. Про внесення змін до Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання державної підтримки сільськогосподарським товаровиробникам, які використовують меліоровані землі, та організаціям водокористувачів : Постанова КМУ від 20.10.2023 № 1110. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1110-2023-%D0%BF#Text>
38. Про внесення змін до Порядку проведення сертифікації, видачі та скасування сертифікатів на насіння та /або садивний матеріал : Постанова КМУ від 24.06.2023 № 637. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/637-2023-%D0%BF#Text>
39. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 21 червня 2022 р. № 738 : Постанова КМУ від 23.05.2023 № 520. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/520-2023-%D0%BF#Text>

40. Про внесення змін у додаток 5 до постанови Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2022 р. № 1466 : Постанова КМУ від 12.05.2023 № 472. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/472-2023-%D0%BF#Text>
41. Про державний бюджет України на 2018 рік: Закон України за № 2246-VIII від 07 груд. 2017 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2246-19>
42. Про державну підтримку сільського господарства України: Закон України за № 1877-IV від 24 черв.2004 р URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1877-15>
43. Про затвердження Порядку ведення Державного реєстру пестицидів і агрохімікатів, дозволених до використання в Україні : Постанова КМУ від 21.07.2023 № 758. Постанова набирає чинності 26.01.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/758-2023-%D0%BF#Text>
44. Про затвердження Порядку надання одноразової грошової допомоги постраждалому населенню внаслідок підриву Російською Федерацією греблі Каховської гідроелектростанції за втрачений врожай : Постанова КМУ від 04.08.2023 № 807. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/prozatverdzhennia-poriadku-nadanniaodnorazovoi-hroshovoi-dopomohy-postrazhdalomu-s807-40823>
45. Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві: Закону України, затверджений Верховною Радою УРСР за № 400-XII від 17 жовт. 1990 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/250-17> <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/400-12>
46. Про публічний моніторинг земельних відносин : Постанова КМУ від 12.05.2023 № 474. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/474-2023-%D0%BF#Text>
47. Про регулювання цін на окремі види продовольчих товарів та забезпечення стабільної роботи виробників продовольства в умовах воєнного стану : Постанова КМУ від 19.06.2023 № 650. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/650-2023-%D0%BF#Text>
48. Про схвалення Стратегії розвитку галузі рибного господарства України на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2023–2025 роках : Розпорядження КМУ від 02.05.2023 № 402. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/402-2023-%D1%80#Text>
49. Публічне управління та національна безпека: [монографія] / А.М. Михненко, Н.М. Грущинська, Я.Ф. Жовнірчик (та ін.) за ред. д-ра. іст. наук, проф. А.М. Михненка, та д-ра екон. наук, доц. Н.М. Грущинської. К.:НАУ, 2019. 328 с
50. Радченко О. Державна підтримка сільського господарства України в період системних реформ. Економічний дискурс. 2016. Вип. 2. С. 47-53
51. Румик І.І. Оцінка загроз продовольчої безпеки України. Збірник наукових праць "Вчені записки Університету економіки та права "КРОК". Вип. 32. Т. 2. К., ВНЗ "Університет економіки та права "Крок", 2012. С. 137-143.

52. Рутицька В. Системні реформи: ілюзія чи реальність? URL: <http://hronika.info/mnenia/116286-sistemn-reformi-lyuzuya-chi-realnst.html>.
53. Славов В.П. Ресурсозбереження як важливий чинник розвитку виробничих систем. Агроінком. 2007. №7–8. С. 52–57.
54. Сталий розвиток і зелена економіка. URL: <http://www.eco-live.com.ua/content/blogs/staliy-rozvitok-izelena-ekonomika>.
55. Степаненко С.В. ресурсний потенціал аграрних підприємств: елементи та особливості їх поєднання в сучасних умовах. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/2_2022/98.pdf
56. Стратегія сталого розвитку та інституційного реформування лісового та мисливського господарства України на період до 2022 року. URL: <https://drive.google.com/file/d/0B9CGEXC5v0a9MWZNBWZfY3BsdTg/>
57. Трегобчук В.М. Проблеми формування ресурсного потенціалу національного АПК в умовах ринкової економіки / Ресурсний потенціал АПК у ринковій економіці: теорія і практика формування. 36. наук, праць ПАН України. Інститут економіки. Київ, 1996. 148 с.
58. У 8 областях України запрацював консультаційний Центр розвитку фермерства. URL: <https://www.prostir.ua/?news=u-8-oblastyah-ukrajiny-zapratsyuvav-konsultatsijnyj-tsentr-rozvytku-fermerstva>
59. Ходаківська О.В., Шпикуляк О.Г., Супрун О.М. Інститути «зеленої економіки» у забезпеченні сталого розвитку агросектору: теоретичний вимір. Бізнес інформ. 2017. № 7. С. 13-18.
60. Цілі сталого розвитку 2016-2030 рр. URL: <http://www.un.org.ua/ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku>.
61. Чернієнко О.О. Сучасні проблеми державного регулювання ринку цукру. Економіка АПК. 2012. № 2. С. 61-65.
62. Юзефович А.Э. Аграрный ресурсный потенциал: формирование и использование. Киев : Наукова думка, 1987. 176с.

Виконала:

студентка магістратури за
спеціальністю 281 Публічне
управління та адміністрування
заочної форми навчання

« ____ » _____ 2023 р.

Підпис

Огойко Людмила

Ініціали, прізвище

Науковий керівник:

« ____ » _____ 2023 р.

Підпис

Маланчій Микола

Ініціали, прізвище

Робота допущена до захисту:

« ____ » _____ 2023 р.

Підпис

**Щепанський
Едуард**

Ініціали, прізвище